

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLMOUCI

PEDAGOGICKÁ FAKULTA

Ústav speciálněpedagogických studií

Bakalářská práce

Ivana Javorská

Romský žák v českých školách

Olomouc 2016

vedoucí práce: Mgr. Miluše Hutýrová, Ph.D.

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem tuto práci vypracovala samostatně a uvedla v ní veškerou literaturu, kterou jsem použila.

V Přerově

Ivana Javorská

Poděkování

Poděkování patří především vedoucí závěrečné práce Mgr. Miluši Hutyrové, PhD., za doporučení Základní školy pro žáky se specifickými poruchami chování v Praze Na Zlíchově, věcné připomínky, trpělivost, vstřícnost a vedení samotné práce, děkuji Městské knihovně v Přerově a Ústřední knihovně UP v Olomouci za pomoc při hledání knižních titulů a také mé rodině a přátelům, kteří měli velkou trpělivost v době, kdy tato práce vznikala. Také bych chtěla poděkovat rodičům Natálie, Adama a Vanesy, a i jim samotným, za poskytnutí rozhovorů a materiálů, bez kterých by nevznikla empirická část této práce.

Obsah

Úvod.....	5
1 Vymezení základních pojmů ve vzdělávání romských dětí.....	7
2 Historie a vzdělávání Romů	16
2.1 Historie Romů na našem území	16
2.2 Vzdělávání Romů	19
2.3 Romský jazyk	22
3 Výchova a vzdělávání romských žáků na základních školách.....	24
3.1 Přípravná třída.....	25
3.2 První stupeň základní školy	26
3.3 Druhý stupeň základní školy.....	29
3.4 Základní škola praktická	30
3.5 Základní škola pro žáky se specifickými poruchami chování	31
3.6 Školní poradenské pracoviště	32
4 Případová studie.....	33
4.1 Cíl šetření.....	34
4.2 Kritéria pro výběr účastníků případových studií	34
4.3 Průběh šetření	34
4.4 Případová studie dívky Natálie	35
4.5 Případová studie chlapce Adama	38
4.6 Případová studie dívky Vanesy.....	41
4.7 Vyhodnocení šetření	43
4.8 Diskuze	44
4.9 Shrnutí praktické části	45
Závěr.....	47
Seznam zkratk.....	48
Seznam příloh	49
Seznam použité literatury a jiné zdroje.....	50

Úvod

Dostává se Vám do rukou tato práce s názvem Romský žák v českých školách. Romové jako takoví jsou v posledních letech velmi diskutabilní a diskutované téma. O jejich historii a o nich samotných je napsáno mnoho knih a pramenů, ze kterých se dovídáme, jakým životem žili a žijí dodnes. Výzkumem, jak se Romové vzdělávají, začleňují do společnosti, jaké mají cíle a jak žijí, se zabývá mnoho lidí. Mnohdy si společnost klade otázku, proč se romskou minoritou zabývat, proč se zabývat výzkumem, který přinese negativní odpovědi. A to z důvodu nepřizpůsobivosti romské komunity jak ve vzdělávání těchto dětí, tak v jejich přístupu k zaměstnanosti. Určitě se ptáte, proč i já jsem si toto téma zvolila.

Od roku 2010 působím jako pedagog na ZŠ Přerov, Boženy Němcové 16. Jsme běžná základní škola, kterou však navštěvují z 98 % romské děti. Za těchto pět let jsem měla, a stále mám, možnost nahlédnout nejen na vzdělávání těchto žáků, ale i na jejich bytí a soužití v prostředí, ve kterém žijí. Mezi těmito žáky jsou i žáci z rodin, kteří se začlenili mezi majoritní, většinovou společnost. Ano, je jich málo a většinou si společnost existenci takových lidí neuvědomuje. Ale je potřeba toto ocenit. Z mé praxe na základní škole se také domnívám, že každá rodina, ač jsou spolu jako minorita velmi spjatí, se chová a přistupuje ke vzdělání svých dětí rozdílně.

V České republice je mnoho škol, které navštěvují z velké většiny pouze romské děti, je ale i mnoho škol, které navštěvují Romové spolu s dětmi z majoritní společnosti. V této práci bych se chtěla zaměřit nejen na historii vzdělávání těchto dětí, ale také na to, jakým způsobem a s jakými cíli se tyto děti minoritní společnosti vzdělávají. Setkávám se s dětmi prvního i druhého stupně. Přístup ke vzdělávání je u těchto věkových kategorií velmi rozlišný. Rodina je ve výchově a vzdělávání svých dětí velmi důležitá. A to nejen v majoritní společnosti, kde tuto funkci rodina ve většině případů splňuje, ale i v rodině Romů. Vzor, který dávají rodiče svým dětem, je pro socializaci nezbytný, a to v jakékoliv společnosti. Tato práce by měla sloužit jako zamyšlení nad tím, zda je pro Romy vzdělání důležité, na jakých školách se mohou tyto děti vzdělávat a jak k výchově a vzdělání mohou přispět jejich rodiče.

Bakalářská práce je rozdělena do dvou částí, na teoretickou a praktickou. Cílem teoretické části je zmapování možností vzdělávání romských žáků, využití přípravného ročníku či služeb školního poradenského pracoviště k zefektivnění vzdělávání romských žáků. Nastínění

přístupu těchto žáků ke vzdělání a naopak, popsat přístupy, cíle a metody školy jako takové ve výchově a vzdělávání žáků romského etnika. První kapitola teoretické části je věnována základním pojmům souvisejícím se vzděláváním romských žáků. Ve druhé kapitole se zaměřím na historii Romů a také historii vzdělávání těchto dětí. Třetí kapitola pojednává o základním školství, o metodách a přístupech ve vzdělávání romských žáků.

V empirické části se zaměřuji na romské žáky, kteří buď navštěvují, nebo navštěvovali školu, kde pracuji. Záměrem a cílem je zpracovat případové studie a vyzdvihnout romské děti s vytyčeným cílem dosáhnout určitého vzdělání a následné přípravy na povolání. Dále zmapování jejich cesty k dosažení cílů, jejich píle, odhodlání, ale především poukázání na rodinné prostředí, ve kterém děti vyrůstají. Potýkají se s tím, že být Romem není lehké. Tyto děti musejí být odhodlány jít si za svým vysněným cílem. Prosadit se v dnešní společnosti naskýtá mnoho překážek a někteří tyto překážky zdolávají velmi úspěšně. A to je dobře. Vždyť každý máme stejné šance pro prosazení se ve společnosti a dosažení vytyčených cílů a následných úspěchů.

TEORETICKÁ ČÁST

1 Vymezení základních pojmů ve vzdělávání romských dětí

V této kapitole bych chtěla vyložit nejzákladnější pojmy, které se objevují v této práci a významně souvisejí s problematikou romského žáka. Je těžké posoudit důležitost pojmů, proto jsem při jejich řazení zvolila abecední seznam.

Všechny pojmy se týkají vzdělávání romských dětí. Je to téma, které je v dnešní době často diskutabilní. Široká veřejnost mnohdy na vzdělávání Romů nahlíží jako na zbytečné, protože romskou komunitu pokládají za nepřizpůsobivou vůči majoritní společnosti.

Já jako učitelka, která se denně setkávám, spolupracuji a hovořím s rodiči žáků, musím podotknout, že tyto názory většinové společnosti slýchávám velmi často. Romové mají mezi sebou své kasty, i když žijí v jedné komunitě. Veřejnosti se může zdát, že všichni patří k jedné společenské vrstvě. Není tomu tak. Kastování, a s tím spojené i bydlení v různých ulicích či lokalitách města, se může odrazit i ve vzdělávání romských dětí. Jsou rodiče, kteří mají zájem o své děti, o to jak prospívají ve škole, jak se chovají, chtějí, aby jejich děti měly střední odborné učiliště, popřípadě střední odbornou školu. Zajímají se o to, jaké mají šance v dalším vzdělávání, chodí na pravidelné třídní schůzky či konzultace a spolupráce s nimi je dobrá. A právě zájem rodičů a domácí příprava na vyučování, která je nezbytná pro dobrý prospěch, se odráží i ve školních výsledcích.

Z mého pohledu pedagoga jsou ale i rodiče, kteří se sice o své děti starají, tzn., živí je a šatí, ale o samotné vzdělávání svých dětí mnohdy nejeví příliš zájmu. Sami rodiče nemají potřebné vzdělání, nedokážou se s dětmi připravovat do školy, psát úkoly, neumí jim ve vzdělávání pomoci a poradit. Bohužel děti toto vidí a mají ve svých rodičích velký vzor. Rodiče nepracují, pobírají sociální dávky a tento vzorec chování a bytí je pro děti to, co jim v životě stačí. Děti nejsou nijak motivovány. Často slýchávám, jak se těší, až vyjdou základní školu, tedy dokončí povinnou školní docházku, a půjdou se zapsat na Úřad práce.

Jsou ale i takoví žáci, kteří jsou pilní, ve škole se snaží a chtějí mít střední vzdělání, byť v rodinách žádná motivace ze strany rodičů není. Co může zapříčinit neúspěch ve vzdělávání, ať už na základních či středních školách, je velmi nízká vytrvalost a téměř žádná trpělivost Romů.

Jedním z pojmů týkajících se nejen romských dětí je porucha pozornosti s hyperaktivitou, tedy ADHD. V případě, že romské dítě má diagnostikováno ADHD, je velmi důležité, a to nejen ze strany školy, ale i ze strany rodičů upevnit dítěti řád dne, který bude dodržovat, a tím se dítě zklidní a bude více soustředěné. Soustředěnost jako taková má velmi pozitivní vliv na školní úspěšnost.

- **ADHD** - je především zkratka z anglického attention deficit hyperaktivity disorder, což v českém jazyce znamená porucha pozornosti s hyperaktivitou. Samotný název značí neklidné dítě, kterému dlouho nevydrží pozornost na určitý jev či aktivitu.¹

Termín ADHD pochází z amerického diagnostického manuálu. Existují dva klasifikační systémy, a to evropský a americký. Evropský systém je tzv. Mezinárodní klasifikace nemocí a americký systém je nazýván Diagnostický a statistický manuál duševních poruch 5. revize (DSM – 5).²

- **Asistent pedagoga** - pedagogický pracovník, působí ve třídě, kde se vzdělává žák nebo žáci se speciálními vzdělávacími potřebami, pozici zřizuje ředitel školy dle školského zákona. Pro děti, žáky a studenty se zdravotním postižením je potřeba vyjádření školského poradenského zařízení.³

Asistent pedagoga ve školách, kde se vzdělávají romští žáci je podle mého názoru nenahraditelnou součástí vzdělávání těchto dětí. Vše samozřejmě závisí od intelektu dítěte, od toho, jak rodina spolupracuje se školou a dbá na domácí přípravu dítěte. Pokud se romské dítě vzdělává v běžné škole a je integrováno mezi majoritní společnost, je dobré, působí-li ve třídě asistent pedagoga. Není vždy nutnost jej mít, ale ve většině případů se Romové do tempa výuky začleňují velmi těžko. Např. pro první třídu je výrazně důležitá domácí příprava, nácvik čtení, psaní písmen. Troufám si říct, že u většiny romských rodin se na toto nedbá. V návaznosti na domácí přípravu dítě zažívá školní neúspěch, nestíhá tempu dětí ve třídě a prospěch se výrazně zhorší. Dítě není motivováno především rodiči a zažívá velký neúspěch. Přechází do škol, kde nastává segregace romských dětí, což bývá odsuzováno,

---

¹ TAYLOR, J., F. *Jak přežít s hyperaktivitou a poruchami pozornosti. Rádce pro děti s ADHD a ADD*. 1. vyd. Praha: Portál, 2012. s. 17.

² VALENTA, M. a kol. *Slovník speciální pedagogiky*. 1. vyd. Praha: Portál, 2015. s. 36.

³ VALENTA, M. a kol. *Slovník speciální pedagogiky*. 1. vyd. Praha: Portál, 2015. s. 19.

avšak pro tyto děti je škola tohoto typu přijatelná. Výuka je přizpůsobována romským dětem, vhodné jsou různé třídní či školní projekty, kterými se děti učí, a rozvíjí si své znalosti a dovednosti.

- **Hra** – ve výuce, předškolním i školním vzdělávání velmi důležitý prvek. Průcha uvádí: „*Forma činnosti, která se liší od práce i od učení. Člověk se hrou zabývá po celý život, avšak v předškolním věku má specifické postavení – je vůdčím typem činnosti.*“⁴

Průcha uvádí důležitost hry a její specifické postavení v získávání schopností a dovedností během celého života. Hra je v učení a vzdělávání dětí nenahraditelná. Školní úspěšnosti a motivaci ve vzdělávání předchází předškolní příprava žáků. Jak je známo, romské děti téměř nenavštěvují předškolní vzdělávání, kde se naučí nejdůležitější návyky, ale i všeobecný přehled věcí, se kterými se ve svém věku setkávají. A právě hra je v tomto období primárně nejdůležitější. Romové a jejich kultura nevnímá předškolní vzdělávání jako důležitou složku psychosociálního vývoje dětí. Vzhledem k tomu, že romské maminky mají více dětí, nemohou se dostatečně věnovat svým dětem a hra jako taková bývá zanedbávána.

- **Chování** – významný prvek při vývoji dítěte. Chování žáka ovlivňuje proces vzdělávání. Chování je „*Souhrn všech vnějších projevů člověka, tedy reflexních reakcí, pohybů, činností, jednání. Zahrnuje složky vrozené i naučené, složky záměrné i bezděčné, adaptivní a maladaptivní, útočné i obranné, verbální i nonverbální, sociální i antisociální apod. U člověka je výsledkem vnitřních stavů, sociálních podmínek, záměrného i nezáměrného působení, situace.*“⁵ Rozlišujeme několik druhů chování, např. agresivní, antisociální, asociální, delikventní, disociální, problémové, prosociální, rizikové a další.⁶

Vzorce chování si děti přinášejí primárně z rodiny. Mnohdy mají naučené takové vzorce chování, které mohou být problémem při začlenění mezi své vrstevníky. Výrazně ovlivňuje

---

⁴ PRŮCHA, J., WALTEROVÁ, E., MAREŠ, J. *Pedagogický slovník*. 6. vyd. Praha: Portál, 2009. s. 92.

⁵ PRŮCHA, J., WALTEROVÁ, E., MAREŠ, J. *Pedagogický slovník*. 6. vyd. Praha: Portál, 2009. s. 97.

⁶ VALENTA, M. a kol. *Slovník speciální pedagogiky*. 1. vyd. Praha: Portál, 2015. s. 66-68.

soustředění se na výuku, uznávání autority, přijímání hodnot i pohled na vzdělávání jako takové. Romského žáka může ve výchově ovlivnit i chování a jednání vyučujícího. Pokud se jedná o nežádoucí chování žáka, je součástí výchovy a vzdělávání nezbytný vztah mezi učitelem a žákem. Vztah na bázi důvěry, upřímnosti a podpory vede ke zlepšení chování žáka. Je to dlouhodobý proces. Nenahraditelným aspektem v takovém vztahu je samotná osobnost učitele.

- **Inkluzivní vzdělávání** – inkluze je koncept, podle kterého by měly všechny děti bez ohledu na stupeň postižení navštěvovat třídy hlavního vzdělávacího proudu.⁷

Inkluzivní vzdělávání začleňuje všechny děti do běžných škol bez ohledu na jejich fyzické, intelektuální, emocionální, sociální, jazykové nebo jiné podmínky. Každé dítě má jiné zájmy, schopnosti a vzdělávací potřeby.⁸

A právě speciální vzdělávací potřeby jsou součástí vzdělávání romských žáků. U mnoha bývá diagnostikována lehká mentální retardace. V těchto případech končí děti v základních školách praktických. Ale mohou být i integrovány do běžných škol, a to buď individuálně, nebo skupinově. Pro dobrou inkluzi je nutné vytvořit vhodné podmínky pro vzdělávání těchto žáků. Ať už žákům se zdravotním postižením nebo žákům se sociálním znevýhodněním, což většina romských žáků splňuje.

- **Integrované vzdělávání** – slovo integrace pochází z latiny a v doslovném překladu znamená znovuvytvoření celku. Jedná se o připravenost školy efektivně vzdělávat žáky se zdravotním postižením a zdravotním znevýhodněním společně s intaktními žáky.⁹
- **Klima školy, třídy** – je to psychosociální fenomén a jde o dlouhodobý jev. Vzniká odrazem prostředí v subjektivním vnímání, prožívání a hodnocení jeho posuzovatelů. Klima třídy či školy vnímá jinak učitel a jinak žák s negativním chováním, či žák

---

⁷ HÁJKOVÁ, V., STRNADOVÁ, I. *Inkluzivní vzdělávání*. 1. vyd. Praha: Grada, 2010. s. 12.

⁸ PRŮCHA, J., WALTEROVÁ, E., MAREŠ, J. *Pedagogický slovník*. 6. vyd. Praha: Portál, 2009. s. 104.

⁹ VÍTKOVÁ M. In PRŮCHA, J. *Pedagogická encyklopedie*. 1. vyd. Praha: Portál, 2009. s. 443.

s výborným prospěchem.¹⁰ Vyjadřuje interpersonální vztahy v dané škole tak, jak je vnímají učitelé, žáci i zaměstnanci školy.¹¹

Obecně klima školy a třídy, kterou navštěvují romští žáci, může být pro vnější okolí nepředstavitelné. Většinová společnost vidí Romy jako nepřizpůsobivé s patologickým chováním a takovou mají představu i o romských dětech, potažmo o romských školách. Klima školy a třídy závisí na mnoha aspektech. Tvoří ji samotní žáci, prostředí školy, učitelé. Pokud učitel pracuje s romskými dětmi s láskou a s vytyčeným cílem vzdělávání, je klima školy klidné, musí být nastavená a dodržována pravidla a tím výchova a vzdělávání probíhá bez větších obtíží. Pro udržení vhodného klima je důležité respektovat autoritu učitele. Klima školy je také ovlivněno romskou komunitou, mnoho žáků jsou mezi sebou rodinní příslušníci či příbuzní. I to, jak učitel zná pozice rodin žáků v jejich komunitě je důležitým aspektem pro utváření vhodného klima ve škole. Další pozitivní složkou, která ovlivňuje klima školy je spolupráce s rodiči a samotné vnímání školního prostředí jednotlivými rodiči žáků.

➤ **Mentální postižení** – příčina vzniku může být vrozená či získaná, působením vlivů endogenních i exogenních, ale také vlivem působícím v prenatalním, perinatálním či postnatálním období.¹² Mentální postižení lze definovat z několika hledisek, např. z hlediska biologického, psychologického, sociálního, pedagogického či právního.¹³ Pojem mentální postižení je nadřazeným pojmem mentální retardace. Uvádím definici mentální retardace podle UNESCO, která je nejvíce rozšířená: „*Mentální retardace je pojem vztahující se k podprůměrnému obecně intelektuálnímu fungování osoby, které se stává zřejmým v průběhu vývoje a je spojeno s poruchami adaptačního chování. Poruchy adaptace jsou zřejmé z pomalého tempa dospívání, ze snížené schopnosti učit se a z nedostatečné sociální přizpůsobivosti.*“¹⁴

Slowík uvádí, že „*Ve skutečnosti je mentální retardace podstatně složitější syndromatické postižení, které postihuje nejenom psychické (mentální) schopnosti,*

---

¹⁰ GRECMANOVÁ, H. *Klima školy*. 1. vyd. Olomouc: Hanex, 2008. s. 9-10.

¹¹ VALENTA, M. a kol. *Slovník speciální pedagogiky*. 1. vyd. Praha: Portál, 2015. s. 80.

¹² VALENTA, M., MÜLLER, O. *Psychopedie*. 5. vyd. Praha: Parta, 2013. s. 59.

¹³ SLOWÍK, J. *Speciální pedagogika*. 1. vyd. Praha: Grada, 2007. s. 110.

¹⁴ SLOWÍK, J. *Speciální pedagogika*. 1. vyd. Praha: Grada, 2007. s. 110.

ale celou lidskou osobnost ve všech jejích složkách.“ Týká se to nejen vývoje rozumových schopností a dovedností, ale i úrovně socializace, komunikace, emocí, pracovních uplatnění atd.¹⁵

- **Motivace** - je pro lidstvo důležitý faktor provázející všechny sféry života (v učení, zaměstnání, v nemoci, ve výchově atd.). Je to souhrn vnitřních i vnějších faktorů působících na člověka, které dodávají energii lidskému prožívání a jednání, ovlivňují dosahování výsledků, vztahy s druhými lidmi, myšlení i vztah ke světu.¹⁶ Pro speciálněpedagogickou práci je důležitým nástrojem při výchově a vzdělávání.¹⁷

Motivace je jeden z nejdůležitějších prvků při vzdělávání a výchově romských dětí. Měla by primárně přicházet z rodiny. A to nejen z nukleární, ale i rozšířené. Na tuto motivaci pak navazuje motivace dětí samotnou školou, učiteli, ale i okolním prostředím.

- **Pedagog** – pedagogický pracovník, učitel v různých typech a stupních školy.¹⁸
- **Rodina** - je biologická a sociální skupina, kterou pojí příbuzenské vztahy. Plní několik funkcí, např. ekonomickou, výchovnou, reprodukční atd. Nejběžnější model rodiny je rodina nukleární, kterou tvoří matka, otec a děti. V posledních letech se model rodiny proměňuje.¹⁹

Již několikrát jsem v textu uváděla důležitost rodiny v samotném vzdělávání. Rodina je nenahraditelná ve výchově a socializaci dětí. Je důležitá ve všech etapách života. Romské rodiny dbají na soudržnost, plní např. funkci reprodukční, výchovnou, ale mnohdy předávají svým dětem vzorce chování, které jsou v rozporu se zákony i společenské etiky. Rodina je pro ně nenahraditelná. Mnohdy si ale neuvědomují, že funkce, které mají plnit, plní jen z části. Nemůžeme všechny tzv. házet do jednoho pytle. Mezi Romy jsou rodiny, které fungují jako rodiny majoritní společnosti, rodiče pracují, vedou své děti k zodpovědnosti, úctě, slušnému chování a motivují je pro lepší život, než zažili sami

---

¹⁵ SLOWÍK, J. *Speciální pedagogika*. 1. vyd. Praha: Grada, 2007. s. 109.

¹⁶ PRŮCHA, J., WALTEROVÁ, E., MAREŠ, J. *Pedagogický slovník*. 6. vyd. Praha: Portál, 2009. s. 158.

¹⁷ VALENTA, M. a kol. *Slovník speciální pedagogiky*. 1. vyd. Praha: Portál, 2015. s. 101.

¹⁸ PRŮCHA, J., WALTEROVÁ, E., MAREŠ, J. *Pedagogický slovník*. 6. vyd. Praha: Portál, 2009. s. 188.

¹⁹ PRŮCHA, J., WALTEROVÁ, E., MAREŠ, J. *Pedagogický slovník*. 6. vyd. Praha: Portál, 2009. s. 248.

nebo zažili jejich prarodiče. Jsou ale i rodiny, které nedokážou motivovat dítě k lepšímu vzdělání, než mají samy. Nerozvíjí jejich dovednosti a schopnosti. Mnohdy na výchovu dětí nestačí a ty jim mohou být úřady odebrány.

- **Rom** – toto označení se v České republice začalo používat po roce 1989. Do té doby se Romům říkalo Cikán či Cigán. V dnešní době je takové označení bráno za hanlivé. Z mé praxe však vím, že někteří Romové se za slovo Cikán nestydí. Nicméně od společnosti očekávají označení Rom.

Pro srovnání uvádím vysvětlení pojmů Cikán z Ottova slovníku naučného a pojem Rom, jak ho uvádí Davidová.

Ottův slovník naučný uvádí: „*Cikáni, kočovný kmen roztroušený po celé Evropě. Cikáni jsou nervosní. V štěstí jásají, v neštěstí si zoufají, v radosti se opíjejí. Rádi se oddávají snění a stávají se mystiky. Stan jest jejich domovem, opovrhují usedlým životem a jsou oddáni kočovnictví. Musí mít stále nové, živé, hluboké dojmy. O budoucnost se nestarají, o povinnostech nemají pojmu.*“²⁰

Davidová uvádí označení Rom jako: „*Termín ROM (v plurále Roma – Romové) je souhrnným označením několika etnických skupin, které mají společný původ, společné kulturní rysy a osobité charakteristiky. Rom znamená i muž, také manžel, ale zejména nahrazuje dřívější obecně u nás rozšířený název Cikán, Cigán, který dostal během předchozí doby pejorativní příděch. Nedávno byl tento název Rom v češtině i jiných evropských jazycích ještě neznámý a nový, ale je již obecně rozšířen jako původní romské sebeoznačení – v protikladu k předchozím názvům, daným jim zvenčí. Celkové označení etnických skupin, resp. národnosti romské názvem Rom – Romové bylo přijato i světovým romským hnutím – Mezinárodní romskou unií (International Romani Union, dříve World RI) i Radou Evropy. Názvem Rom se však nenazývají všichni Romové.*“²¹

---

²⁰ Ottův slovník naučný. Pátý díl. C – Čechůvky. Praha: Paseka, 1997. s. 365-366.

²¹ DAVIDOVÁ, E. *Romano Drom - Cesty Rómů 1945 - 1990*. 1. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého, 2000. s. 15 - 16.

- **Speciální pedagog** – je kvalifikovaný pedagog pro práci s osobami vyžadujícími zvláštní péči ve školách a v zařízeních speciálního školství.²²
- **Školní psycholog** – je součástí školního poradenského pracoviště. Jeho působení je ve školách, kde velmi dobře zná prostředí i samotné žáky. Jeho činnost spočívá v diagnostice a depistáži, konzultacích, poradenské a intervenční práci a metodické a vzdělávací činnosti.²³

Z vlastní zkušenosti musím potvrdit, že speciální pedagog i školní psycholog jsou v dnešním vzdělávacím procesu jeho nenahraditelnou součástí. A to nejen ve školách, kde se vzdělávají romští žáci, popř. nastává již zmiňovaná segregace, ale tyto pozice by se měly rozvíjet i ve školách běžného vzdělávacího proudu.

- **Výchova** – Průcha uvádí výchovu jako „*proces záměrného působení na osobnost člověka s cílem dosáhnout pozitivních změn v jejím vývoji*“.²⁴

Pojem výchova se v této práci objevuje velmi často. A nejen jako součást vzdělávání. Opět apeluji na to, že výchova je primárně nejdůležitější v rodině, kde dítě vyrůstá. Mnoho romských rodičů si myslí, že škola zvládne děti nejen vzdělávat, předávat jim nové informace, ale také vychovat z dětí slušné jedince. Ano, je to cílem a úkolem našeho školství, ale pokud rodina je nefunkční, nepředává svým dětem vhodné vzorce chování, tak škola je na převýchovu velmi krátká. Pedagogové a škola jako instituce může děti ovlivnit ve spoustě věcí, ale rodina je ve výchově nenahraditelná.

- **Vzdělávání** – (edukace) je určitý druh učení a vyučování. Edukace se považuje za celkové rozvíjení člověka působením formálních výchovných institucí i neformálního prostředí např. působením rodiny.²⁵

Edukace jako taková je součástí lidského života. Během edukace dochází u jedince k rozvoji jeho schopností, dovedností, empatie, může docházet k prosociálnímu chování a jednání jedince. Nestačí však pouze vzdělání v rámci povinné devítileté školní docházky,

²² PRŮCHA, J., WALTEROVÁ, E., MAREŠ, J. *Pedagogický slovník*. 6. vyd. Praha: Portál, 2009. s. 277.

²³ PRŮCHA, J., WALTEROVÁ, E., MAREŠ, J. *Pedagogický slovník*. 6. vyd. Praha: Portál, 2009. s. 301.

²⁴ PRŮCHA, J., WALTEROVÁ, E., MAREŠ, J. *Pedagogický slovník*. 6. vyd. Praha: Portál, 2009. s. 345.

²⁵ PRŮCHA, J., WALTEROVÁ, E., MAREŠ, J. *Pedagogický slovník*. 6. vyd. Praha: Portál, 2009. s. 63.

což si mnoho Romů myslí. Je podstatně důležité se dále rozvíjet a přispívat svými schopnostmi a dovednostmi k ekonomice státu.

- **Žák** – obecně označuje člověka, který zaujímá roli vyučovaného subjektu. Nebere se ohled na věk, žákem může být dítě, adolescent, dospělý. V našem školství se však termínem „žák“ označuje dítě, které navštěvuje základní školu.²⁶

---

²⁶ PRŮCHA, J., WALTEROVÁ, E., MAREŠ, J. *Pedagogický slovník*. 6. vyd. Praha: Portál, 2009. s. 389.

2 Historie a vzdělávání Romů

O historii Romů je napsáno mnoho knih a studií. Z kronik a historických zápisů je nám známo, že Romové do Evropy přišli z Indie. Objevily se také domněnky o jejich egyptském původu. Pokud pracujete nebo se zajímáte o romské etnikum, je v tomto případě vhodné a důležité znát historii Romů. Obzvláště, když tyto děti vzděláváte. S historií je úzce spjat i romský jazyk. Je dobré, když pedagog je zasvěcen do tohoto jazyka. Podle mého názoru a zkušeností z praxe, romský jazyk mezi Romy zaniká. Hovoří jím spíše starší generace, mladší zná slova, rozumí jim, ale často hovoří jazykem země, ve které se narodila. Domnívám se, opět ze své praxe na ZŠ Přerov, Boženy Němcové, že Romové znají svoji historii, ale mnozí jen povrchně. Opět se to týká nejmladší generace a to žáků, které vyučuji. Romové žijí přítomností, minulostí ani budoucností se nezatěžují. V této kapitole se tedy zaměřím na historii Romů, jejich vzdělávání, zda je pro ně vzdělání důležité a co pro ně znamená jejich jazyk – romština.

2.1 Historie Romů na našem území

Romové přišli do Evropy z indického subkontinentu a to přibližně v 8. - 9. století n. l. Z jakého důvodu, je nejasné.²⁷ Nejstarší písemná památka z roku 1242 Česká kronika tzv. Dalimila dokládá příchod Romů do střední Evropy. Převážně kočovali, ale také se na tomto území usazovali v tzv. osadách. Byli známí jako kováři, ale také jako výborní muzikanti. Celými staletími se živili převážně kovářstvím, kotlářstvím, výrobou zbraní, rýžováním zlata, cínařstvím. Uměli jako jedni z mála velmi dobře opracovávat kov. Byli dovední a zruční řemeslníci. Ve 14. a 15. století n. l. se Romové z první migrační vlny sžili s domácím prostředím, příslušníci druhé vlny vypravovali egyptskou legendu o křesťanských psancích. Tito Romové byli potulní a živili se krádežemi. A právě toto asociální chování Romy poškodilo. Všechny Romy, i ty, kteří byli usedlí, tehdejší společnost házela tzv. do jednoho pytle. Byli na území, kde se usadili, nežádoucí. To se týká i Čech, Moravy a Slovenska. Nicméně v tehdejší době byla romská kovářská práce obzvláště ve zbrojařském povolání velmi oceňována. Romové měli svá práva a privilegia, která byla potvrzována tehdejšími panovníky. Romové byli a stále jsou vynikajícími hudebníky. S hudbou, písněmi a tancem se mnohdy dostali až ke dvoru, kde byli

---

²⁷ KALOVÁ, J., ZÁVODSKÁ, M. a kol. *Druhá směna: Jak využívat dějiny Romů ve výuce na 2. stupni ZŠ*. 1. vyd. Praha: Romea, 2012. s. 14.

jako hudebníci pány uznáváni. Potulní Romové nejen kradli, ale také jejich hygiena byla minimální, a to se usedlíkům nelíbilo. Potulné romské ženy vykládaly z ruky osudy lidí. Potulování se a věštba z ruky byla zakázána a trestána vypovězením z vlasti.²⁸

To, co si Romové přinesli ze své pravlasti, byly vědomosti ve zpracovávání kovu. Uměli odlévat v bronzu zbraně, zvony i šperky. S pomocí malé přenosné kovadliny, malého kladiva a především šikovnými rukama dokázali kov velmi dobře zpracovat.²⁹

Romové se v 17. století n. l. usazovali převážně na Slovensku a to v oblasti Spiše. Dodnes jsou tam velké osady. Také v Uhrách žili Romové spořádaným způsobem života. V těchto zemích byli tři skupiny Romů: usedlí, polousedlí a potulní. Společnost měla zájem na tom, aby se všichni Romové usadili. V osadách byli voleni vojvodové, kteří zprostředkovali styk s vrchností. Potulné skupiny se chovaly asociálně, kočovaly z místa na místo, živily se krádežemi a nechávaly za sebou zpustošená obydlí. Často zakládaly ve stodolách požáry, což bylo nežádoucí. Nosily také zdobný oděv. Ženy měly dlouhé sukně s několika velkými kapsami, které využívaly pro nejrůznější krádeže.³⁰

Za vlády Marie Terezie se řešila romská otázka formou kolonizace. Panovnice vydala nařízení, kterým dala vystavět pro Romy domky. Na Slovensku, Moravě i v Čechách bylo založeno několik osad. Regulační zákony Marie Terezie vedly k usazování a přizpůsobení Romů k životu ostatních obyvatel. Marie Terezie také nařizuje Romům s asociálním chováním, aby nebydleli v chýších a stanech, bylo zakázáno se potulovat, řeč a jméno tohoto lidu mělo být vymýceno. Nesměli se nazývat Cikány, ale novousedlíky, měli si osvojit řeč kraje, v němž žijí a opustit cikánský způsob života. Šlo tedy o násilnou a okamžitou asimilaci.³¹

V období Českého národního obrození se někteří Romové ze Slovenska začali houfně stěhovat do Čech. Zejména do českého venkova, kde nacházeli vhodné podmínky

---

²⁸ DANIEL, B. *Dějiny Romů. Vybrané kapitoly z dějin Romů v západní Evropě, v Českých zemích a na Slovensku*. 1. vyd. Olomouc: Pedagogická fakulta Univerzity Palackého, 1994. s. 45 – 52.

²⁹ DANIEL, B. *Dějiny Romů. Vybrané kapitoly z dějin Romů v západní Evropě, v Českých zemích a na Slovensku*. 1. vyd. Olomouc: Pedagogická fakulta Univerzity Palackého, 1994. s. 69.

³⁰ Tamtéž, s. 74 – 90.

³¹ DANIEL, B. *Dějiny Romů. Vybrané kapitoly z dějin Romů v západní Evropě, v Českých zemích a na Slovensku*. 1. vyd. Olomouc: Pedagogická fakulta Univerzity Palackého, 1994. s. 94 – 100.

pro živobytí. Tehdy se živili prodejem dobytka a koní, látek, koberců, železných i dřevěných výrobků. Někteří z nich byli kováři. Ženy hádaly lidem z ruky, což v té době společnost vyhledávala. I známí spisovatelé kladně psali o Romech. Např. Vilém Mrštík nebo Božena Němcová. Kladně se o Romech zmiňují také uznávaní malíři Josef Mánes a Mikoláš Aleš. Na začátku dvacátého století Romové žijí podobným způsobem jako před léty. Byli opět sociálně rozvrstveni. Potulní Romové handlovali s koňmi, prodávali ozdobné předměty, někteří byli brusiči a ženy stále hádaly z ruky či karet. Polousedlé a usedlé skupiny se živily poctivou prací. Nejvýše postavení byli hudebníci, kteří hráli v lázních nebo kavárnách. V období první republiky vznikaly další romské osady a to převážně na Slovensku. V Čechách Romové kočovali z místa na místo. Hlavní obživou byla příležitostní práce, drobné krádeže a hádání z karet.³²

V období 2. světové války, kdy bylo v roce 1940 zjištěno 4 600 kočujících Romů, což bylo podle vyhlášky nepřipustné, jich mnoho bylo odvedeno do řady věznic, táborů a ghatt. Nejznámější tábor, kam Romy transportovali, byly Lety u Písku a kárný pracovní tábor v Hodoníně u Kunštátu. Osudy vězňů poté převážně směřovaly do vyhlazovacího tábora v Osvětimi. V plynových komorách a pecích zahynulo podle některých dochovaných pramenů až 7 000 českých Romů.³³

Po konci války se do českých zemí vrátilo jen asi 500 Romů. Na Slovensku přeživší Romové, kteří během války ztratili svá obydlí, se stěhovali do Českých zemí.³⁴ „Komunistické Československo přistupovalo k Romům jako ke specifické problematické sociální skupině a jako řešení zvolilo politiku asimilace.“³⁵

Celková averze vůči Romům po celá staletí byla nejen pro jejich antropologický rozdíl, ale i vůči jejich jazyku a jejich způsobu života. Pevně toho kočovného a potulného, kdy se Romové živili hudbou, tancem, hádáním z ruky, léčením koní, což bylo pro společnost

---

³² DANIEL, B. *Dějiny Romů. Vybrané kapitoly z dějin Romů v západní Evropě, v Českých zemích a na Slovensku*. 1. vyd. Olomouc: Pedagogická fakulta Univerzity Palackého, 1994. s. 114 – 123.

³³ DANIEL, B. *Dějiny Romů. Vybrané kapitoly z dějin Romů v západní Evropě, v Českých zemích a na Slovensku*. 1. vyd. Olomouc: Pedagogická fakulta Univerzity Palackého, 1994. s. 132 – 133.

³⁴ KALOVÁ, J., ZÁVODSKÁ, M. a kol. *Druhá směna: Jak využívat dějiny Romů ve výuce na 2. stupni ZŠ*. 1. vyd. Praha: Romea, 2012. s. 49 – 50.

³⁵ KALOVÁ, J., ZÁVODSKÁ, M. a kol. *Druhá směna: Jak využívat dějiny Romů ve výuce na 2. stupni ZŠ*. 1. vyd. Praha: Romea, 2012. s. 49.

určitý druh šarlatánství a v neposlední řadě krádežemi, což bylo pro celou společnost asociálním a nepřijatelným chováním. Asociální chování potulných Romů bylo nežádoucí i pro usedlé Romy, kteří žili spořádaným způsobem života a vydělávali si práci. Nejen kovářstvím, které se předávalo z generace na generaci, ale i korytářstvím, výrobou nepálených cihel, košíkářstvím, broušením nožů, výrobou kartáčů a dalšími. Z toho vyplývá, že část Romů se přizpůsobila většinové společnosti.

2.2 Vzdělávání Romů

Do doby vlády Marie Terezie, než byla stanovena povinná školní docházka, Romové jakožto usedlíci, ale i potulní Romové, se živili především kovářstvím, kotlářstvím, rýžováním zlata, výrobou zbraní, hudbou, věštbou z ruky či karet a drobnými krádežemi. Především kovářství, kotlářství a další drobná řemesla se předávala z generace na generaci. Jak jsem již uvedla, Romové v tehdejší době byli velmi zruční řemeslníci a výborní zpracovatelé kovů. V době vlády této panovnice bylo vydáno mnoho dekretů o bydlení a způsobu života Romů v tehdejší společnosti. Bylo nařízeno usazení Romů, byl zakázán potulný život, ženění bylo dovoleno jen s vědomím a svolením vrchnosti. Marie Terezie se pokoušela o asimilaci a násilné usazování Romů. V regulačních a prohibičních zákonech o kolonizaci potulných Romů pokračoval i její syn, císař Josef II., který kladl důraz na povinnou školní docházku romských dětí, jejich vyučení, pravidelné návštěvy bohoslužeb a v neposlední řadě na zkvalitnění hygienických podmínek. Jeden z dekretů byl vydán i pro výchovu dětí, a to dne 17. května roku 1800, kde byly vyzývány majetné vrstvy rolnické, řemeslnické i tovární, aby přijaly romské děti do své péče. Vrchnost vybízela, aby romské děti byly podporovány buď vzděláváním ve škole, nebo přidělením do péče řádných rodin za určitý poplatek.³⁶ Mnoho Romů se usadilo, ale naopak i mnoho z nich z důvodu určité nesvobody bylo stále potulných a kočujících. Děti se tedy nevzdělávaly. Tato doba ale měla pro Romy určitý význam. Potvrdilo se, že Romy a romskou otázku nelze řešit žádnými represivními zákony, které v systému společnosti nemohly zajistit Romům práva svobody a sociální spravedlnosti.³⁷

---

³⁶ DANIEL, B. *Dějiny Romů. Vybrané kapitoly z dějin Romů v západní Evropě, v Českých zemích a na Slovensku*. 1. vyd. Olomouc: Pedagogická fakulta Univerzity Palackého, 1994. s. 94 – 100.

³⁷ DANIEL, B. *Dějiny Romů. Vybrané kapitoly z dějin Romů v západní Evropě, v Českých zemích a na Slovensku*. 1. vyd. Olomouc: Pedagogická fakulta Univerzity Palackého, 1994. s. 99 – 100.

Ve dvacátých letech dvacátého století bylo na území Česka i Slovenska mnoho potulných Romů. Společnost s tímto mnoho bojovala, byla opět vydána různá nařízení, jak se Romové mají chovat a společnost preferovala usazení romských rodin. Potulní Romové kradli, byli negramotní, a tudíž nemohli znát zákony, které byly vydávány. Vzdělání nebylo ve společnosti potulných Romů prioritní. Živili se asociálním chováním, zejména tedy krádežemi a hádáním osudu z ruky či karet. Politikové, především sociální demokracie usilovala o začlenění potulných Romů do běžného života majoritní společnosti a to především odstraněním jakéhokoliv útlaku, výchovou pracujících a zlepšení životní úrovně a v neposlední řadě mezinárodní lidskou solidaritou. Byl vydán zákon, co všechno musí potulní Romové dodržovat. Byly vydávány legitimace, které ovšem byly vydány i usedlým Romům, a vznikla tak hromada nespolehlivých dat. Opět všechny Romy společnost tzv. házela do jednoho pytle, bez rozdílu, zda člověk krade či se živí poctivou prací.

V tehdejší „*Sbírce zákonů a nařízení státu Československa, roč. 1927, částka 52, vyd. dne 29. VII. 1927 – zákon č. 117/Sb. z. a n.*“³⁸ se uvádí, že dítě mladší 18-ti let, pokud ze strany rodičů o něj není dobře pečováno, může být odňato z původní rodiny a převychováno v rodině řádné nebo bude dáno do vychovávacích ústavů. Vychovávací ústav pro dané dítě určí vládní nařízení, a to na celém území až po Podkarpatskou Rus. Romům nebylo lhostejné, co bude s jejich dětmi, a tak přišli s nápadem vybudovat v Užhorodě svými vlastními silami školu. V roce 1926 vyhlásili mezi sebou sbírku a zbytek peněz poskytla školská správa, která také do školy navrhla a stanovila učitele. Romové tedy v roce 1926 vlastními silami postavili první jednotřídní, později ji rozšířili na dvoutřídní, školu. Zútlunili i prostředí kolem školy. Na těchto pracích se svorně podíleli všichni Romové a 22. prosince 1926³⁹ byla škola otevřena a začalo se s vyučováním. Prvním učitelem byl Josef Šesták. On i jeho kolegové pomáhali a vedli nejen děti, ale i jejich rodiče. Přece jen to byl pro mnohé rodiče nový společenský úkol. O děti bylo postaráno, měly možnost stravování, hygieny, ale i zdravotní péče. Dobročinné spolky se staraly o ošacení a materiál pro ruční práce, které byly součástí výuky. Škola vychovala několik vynikajících romských primášů a snažila se o vzájemné sblížení romského a většinového obyvatelstva. Neromská společnost tímto poznávala

---

³⁸ DANIEL, B. *Dějiny Romů. Vybrané kapitoly z dějin Romů v západní Evropě, v Českých zemích a na Slovensku*. 1. vyd. Olomouc: Pedagogická fakulta Univerzity Palackého, 1994. s. 134.

³⁹ ŠOTOLOVÁ, E. *Vzdělávání Romů*. 2. vyd. Praha: Grada Publishing, 2001. s. 60 – 61.

kulturní hodnoty Romů.⁴⁰ Tato první romská škola byla pro romské děti velkým přínosem. Ačkoliv byla snaha veřejnosti začlenit romské děti do obecních škol, toto se nepodařilo. Ať už nevolí romských rodičů posílat své děti do jiných škol nebo nevolí ze strany neromské společnosti, kteří si nepřáli, aby jejich děti chodily do jedné třídy s Romem. Po ukončení romské školy některé děti navštěvovaly měšťanskou školu nebo některou školu odbornou. Vzor užhorodské školy byl inspirací i pro další školy např. v Lubici u Kežmarku, Mukačově, Dobšíně a dalších. Cikánská škola v Užhorodě byla první svého druhu v Evropě. Za války byla uzavřena a po válce se stala součástí SSSR.⁴¹

V padesátých letech byla opět migrační vlna, a to Romů ze slovenských osad do Čech. U dětí kočovných Romů nastal problém se školní docházkou. V komunistickém Československu se kladl důraz na předškolní vzdělávání. Z toho důvodu, aby děti byly připraveny na povinnou školní docházku, aby byla připravena zralost dítěte pro vstup do první třídy základní školy. I přes to, že byly vybudovány mateřské školy a v nich umístěno v roce 1985 75,2 % všech romských dětí, což byl velký úspěch, se školní vzdělávání romských dětí nevyvíjelo dobře.⁴² „*Například v roce 1985 bylo konstatováno, že cikánské děti oproti celé populaci 14krát častěji propadávají, mají 5krát častěji druhý nebo třetí stupeň z chování, 30krát častěji dokončí základní školu v nižším než závěrečném ročníku, 28krát častěji jsou převáděny do zvláštních škol, kde tvoří cca 24 % všech dětí.*“⁴³

Po roce 1989 začala nová etapa pro celou českou společnost. Hovořilo se, a stále hovoří, o sblížování a integraci občanů naší republiky. V České republice žije čtrnáct národnostních menšin, mezi nimi i národnostní menšina Romové. V roce 2001 Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy České republiky vydává strategii pro zlepšení vzdělávání romských dětí.

---

⁴⁰ DANIEL, B. *Dějiny Romů. Vybrané kapitoly z dějin Romů v západní Evropě, v Českých zemích a na Slovensku*. 1. vyd. Olomouc: pedagogická fakulta Univerzity Palackého, 1994. s. 130 – 131.

⁴¹ ŠOTOLOVÁ, E. *Vzdělávání Romů*. 2. vyd. Praha: Grada Publishing, 2001. s. 61.

⁴² *Romové v České republice (1945-1998)*. 1. vyd. Praha: Socioklub, 1999. s. 204 – 206.

⁴³ *Romové v České republice (1945-1998)*. 1. vyd. Praha: Socioklub, 1999. s. 205.

Mezi základní strategii patří:⁴⁴

- *podpořit Romy ve vzdělávání na všech jeho stupních i po skončení školní docházky s cílem zlepšit jejich možnosti zaměstnání,*
- *prostřednictvím zlepšení vzdělávání Romů zlepšit jejich zaměstnatelnost a tím i sociální postavení,*
- *napomoci rozvoji romské kultury a tradic,*
- *podpořit postupné směřování společnosti v České republice k etnicky pestré a občansky jednotné společnosti.*

V posledních letech se české školství zabývá integrací a inkluzí. Toto se týká nejen dětí s určitým tělesným omezením, ale i dětí romských. Ze zkušeností vyplývajících z mé praxe je integrace a především inkluze důležitá. Integrovat dítě, např. s lehkou mentální retardací či dítě s hyperkinetickou poruchou (dále jen ADHD), kterých je mezi těmito dětmi mnoho, je důležité. Většina romských dětí pochází ze sociokulturně znevýhodněného prostředí a integrace je v tomto případě nutná. Cílem integrace a inkluze je začlenění žáka se speciálními vzdělávacími potřebami do vzdělávání v běžných školách a přípravy prostředí pro integraci. Dále se tímto tématem budu zabývat v následujících kapitolách.

2.3 Romský jazyk

Romština se řadí mezi starší větve západních novindických jazyků. Během putování Romů ze své pravlasti Indie vznikly tři základní dialektové skupiny tohoto jazyka. Větev arménská, evropská a syrská. Romština se vyvíjí ve styku s prostředím, ve kterém Romové žijí. Romové žili a žijí pod stálým tlakem vlivů okolních kultur, a proto vzniklo na území Evropy mnoho dialektových skupin.⁴⁵

Podle expertů z akademického prostředí se písemná podoba romštiny téměř nedochovala. Až do dvacátého století tedy romština existovala pouze v nepsané, mluvené podobě. Předává se z generace na generaci. Písemnosti psané v romském jazyce se většinou nedochovaly z důvodu tradice pálení těchto písemností po smrti člena rodiny. V roce 1991 vzniklo v Brně

---

⁴⁴ ŠOTOLOVÁ, E. *Vzdělávání Romů*. 2. vyd. Praha: Grada Publishing, 2001. s. 34.

⁴⁵ ŠOTOLOVÁ, E. *Vzdělávání Romů*. 2. vyd. Praha: Grada Publishing, 2001. s. 23.

Muzeum romské kultury, které je podle odborníků jediné na světě, které se zabývá historií a současností romského etnika. Cílem muzea je shromážďovat písemnosti, fotografie, výtvarná díla a slovesný folklór Romů.⁴⁶

Na území České republiky se v návaznosti na různé subetnické skupiny můžeme setkat s romštinou slovenskou, maďarskou, olášskou, českou a německou. Přibližně 80 % Romů tvoří na našem území převážně slovenští Romové. V migrační vlně přišli do Česka z východního a středního Slovenska, nejvíce však z oblasti Spiše. Z toho důvodu se na našem území nejčastěji používá slovenská romština.⁴⁷

Na základě poznatků z mé praxe se domnívám, že romština u dnešních žáků upadá. Nejvíce hovoří romským jazykem prarodiče našich žáků. Rodiče a děti romštině rozumí, dokážou i romsky odpovědět, ale v mnoha případech odpoví česky. Jsou však rodiny, jejichž předkové pocházejí ze Slovenska a ti, i nejmladší z rodu, hovoří romsky a romský jazyk ovládají velmi dobře.

Romština patří mezi nejdůležitější charakteristiky romského etnika a předává se zejména ústní formou v rodinách z rodičů na děti.⁴⁸ V okolí Přerova se nejčastěji používá romština slovenská a olášská. V některých slovech je rozdíl nepatrný, některá slova jsou značně odlišná. Tyto subetnické skupiny, ač se přizpůsobují kultuře státu, ve kterém žijí, jsou rozpoznatelné nejen dialektem romštiny, ale i v oblékání a chování. Romové v průběhu asimilace používají ve větší míře jazyk majoritní společnosti. Proto je třeba jazyk minoritních skupin chránit, pěstovat a rozvíjet v rámci kulturního bohatství daného etnika. To platí i o romštině a romském etniku.⁴⁹

---

⁴⁶ BARTOŇOVÁ, M. *Současné trendy v edukaci dětí a žáků se speciálními vzdělávacími potřebami v České republice*. 1. vyd. Brno: MSD, 2005. s. 60.

⁴⁷ ŠOTOLOVÁ, E. *Vzdělávání Romů*. 2. vyd. Praha: Grada Publishing, 2001. s. 23 – 25.

⁴⁸ DAVIDOVÁ, E. *Romano Drom - Cesty Romů 1945 -1990*. 1. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého, 2000. s. 17.

⁴⁹ ŠOTOLOVÁ, E. *Vzdělávání Romů*. 2. vyd. Praha: Grada Publishing, 2001. s. 24 – 25.

3 Výchova a vzdělávání romských žáků na základních školách

V dnešním školském systému se žáci vzdělávají v základních školách s povinnou školní docházkou devíti let. Vzdělávají se podle Rámcového vzdělávacího programu pro základní vzdělávání (RVP ZV) nebo podle Rámcového vzdělávacího programu pro základní vzdělávání – příloha upravující vzdělávání žáků s lehkým mentálním postižením (RVP ZV LMP), což umožňuje integraci dětí s lehkým mentálním postižením.

A to formou:⁵⁰

- *individuální integrace ve třídách základní školy nebo školy určené pro žáky s jiným druhem postižení podle individuálního vzdělávacího plánu,*
- *skupinové integrace ve třídě, oddělení nebo studijní skupině zřízené pro žáky se zdravotním postižením v běžné škole nebo speciální škole pro žáky s jiným druhem zdravotního postižení,*
- *v základní škole samostatně zřízené pro žáky se zdravotním postižením.*

S integrací žáků se speciálními vzdělávacími potřebami je spjata inkluze a inkluzivní vzdělávání. Na Základní škole Přerov, Boženy Němcové 16, kde pracuji, se setkáváme s výukou obou rámcových vzdělávacích programů. Jsou zde integrovány děti nejen ze sociokulturně znevýhodněného prostředí či vyloučených lokalit, ale i žáci s lehkým mentálním postižením a i žáci s ADHD. Od 1. 9. 2016 přichází v platnost novela školského zákona č. 82/2015 Sb., §16, kde se zavádí systém tzv. podpůrných opatření pro žáky se speciálními vzdělávacími potřebami.⁵¹

Romské děti, ne však všechny, jsou zpravidla z vyloučených lokalit. Také jim v pedagogicko-psychologických poradnách bývá často diagnostikováno lehké mentální postižení či hyperaktivita. K těmto žákům se přistupuje individuálně, jsou vzděláváni na základě vypracovaného individuálního vzdělávacího plánu. Každé dítě,

---

⁵⁰RVP ZV LMP [online]. [2015-8-18]. Dostupné také z: <http://search.seznam.cz/?q=rvp+pro+zv+p%C5%99%C3%ADloha+Imp&sourceid=szn-HP>

⁵¹ Školský zákon [online]. MŠMT 2016 [2016-04-07]. Dostupné také z: <http://www.msmt.cz/file/35181/>

ač se stejnou diagnózou má jiné vyjadřování i chování. Je tedy velmi důležité a profesionální, aby pedagogové k těmto zvláštnostem žáků přistupovali individuálně. Z praxe mohu konstatovat, že každý žák má jiné potřeby, některý pochopí otázku ihned, druhý ji pochopit nemusí. To, co vyhovuje jednomu žákovi, nemusí vyhovovat druhému. Proto se na individualitu žáků a následný přístup k nim klade tak velký důraz. Domnívám se, že velkým přínosem pro školu při práci s romskými dětmi je práce školního psychologa a speciálního pedagoga. Neméně důležité zastoupení je i v pozici asistenta pedagoga, který sehrává v určitých situacích vzdělávacího procesu velmi důležitou roli. I sami žáci asistenta pedagoga kladně přijímají. Tato zkušenost opět vyplývá z mé praxe na již uvedené základní škole.

3.1 Přípravná třída

Přípravné třídy se začaly zřizovat v roce 1993 a byly nejvíce využívány právě romskými rodinami. Bylo to z důvodu nejen bariéry jazykové, ale i kulturní a převážně sociální. Byly zřizovány při základních a zvláštních, dnes praktických, školách. Mnoho názorů bylo na vytvoření přípravných tříd negativních, zejména pak z řad pedagogů předškolního vzdělávání. V minulosti, ale bohužel i v současnosti, Romové předškolní vzdělávání využívají velmi málo.⁵² Převážně z toho důvodu, že mají více dětí a ženy jsou v domácnosti. Musí se starat o chod domácnosti, a tudíž nezvládají dítě včas dopravit do mateřské školy. Jejich styl života jim však neumožňuje se doma dětem věnovat tak, jak se dětem pedagogové věnují v mateřských školách. Jejich rozvoj a socializace zaostává. Děti v rodinách nejsou sociálně zdatné, nerozumějí základním pojmům a mnohé nemají základní hygienické návyky.

V přípravných ročnících se tyto děti učí převážně hygienickým návykům, které z domova neznají, to, že jídlo se podává u stolu, učí se nové základní pojmy, písničky, básničky a také se učí pracovat s autoritou učitele. Ač je pro romskou rodinu dítě a jeho výchova na prvním místě, autoritu dítě mnohdy neuznává. Základní hygienické návyky, jako je umývání rukou před jídlem, po použití toalety, ranní hygiena, s tím se setkávají některé děti poprvé. Ve vyloučených lokalitách se toto bohužel stává i v 21. století. Mnohdy se děti poprvé setkávají i s pevným denním řádem. U dětí s hyperaktivitou je pevný režim žádoucí zejména pro stabilitu samotného dítěte. Opět se z mé praxe domnívám,

---

⁵² BALVÍN, J. *Výchova a vzdělávání romských žáků jako pedagogický systém*. 1. vyd. Praha: Radix, 2004. s. 47 – 51.

že pro romskou komunitu přípravný ročník plní funkci, pro kterou je zřizován. Vzhledem k tomu, že přípravný ročník bývá zřizován při základních školách, většinou bývá pravidlem, že tyto děti nastupují do prvních tříd na těchto základních školách. Rodiče i učitelé toto vítají. Žáci přicházejí do již známého prostředí. Potkávají také učitele, se kterými se budou setkávat celých devět let školní docházky. Pro děti, které nenavštěvovaly mateřskou školu, je takový vstup do školy příjemný bez větších obtíží a problémů.

Je zvláštní, že s otevřením přípravných tříd přišli sami představitelé romské komunity. Zvláštní proto, že si uvědomovali důležitost přípravy svých dětí na povinnou školní docházku, avšak předškolního vzdělávání téměř nevyužívali. Sami vycítili jak důležitý je pro jejich děti bezproblémový vstup do první třídy a následné vzdělávání.⁵³ Rodiče jsou s přípravnou třídou spokojeni. Obzvlášť, když mají zkušenosti, kdy přípravný ročník navštěvovaly jejich starší děti. V tomto případě důvěra ve školu, ředitele i učitele hraje důležitou roli a to nejen ve výběru přípravných tříd a základních škol. Důvěra je velmi důležitá pro další spolupráci učitelů s romskými rodiči. A při devítileté docházce žáků je důvěra a navození dobrých vztahů nejen učitel - žák, ale i učitel - rodič jedním z úspěchů výchovy a vzdělávání romských žáků.

3.2 První stupeň základní školy

Prvním kritériem pro zápis žáků do prvních tříd základní školy je věk dítěte. Musí k 31. 8. dovršit šesti let. Pouze věk není jediným kritériem pro přijetí do základního vzdělávání. Velmi důležitou složkou pro zvládnutí výuky je školní zralost. Tu posuzují speciální pedagogové a psychologové v pedagogicko-psychologické poradně. Pro úspěšné zvládnutí školních povinností jsou čtyři základní oblasti školní zralosti. První oblastí je tělesná stránka, což značí výborný zdravotní stav, rozvoj jemné a hrubé motoriky a senzomotorické koordinace. U romských dětí bývá tento rozvoj pomalejší. Rozvoj by měla zajistit před vstupem do procesu výchovy a vzdělávání především rodina. Děti se ale bohužel rozvíjejí málo. Zejména k rozvoji jemné motoriky přispívá hra s kostkami, stavba různých stavebnic, skládání obrazových skládanek, zavazování tkaniček, malování a jiné činnosti. V romských rodinách bohužel mnoho her a aktivit pro děti chybí. Druhou oblastí je duševní vyspělost. Do této oblasti spadá především vyžralost centrálního nervového systému, úroveň paměti, rozvoj řeči, komunikace. Žáci bývají nesoustředění, jejich pozornost je příliš krátká,

---

⁵³ BALVÍN, J. *Výchova a vzdělávání romských žáků jako pedagogický systém*. 1. vyd. Praha: Radix, 2004. s. 49.

mnohdy u dětí bývá jazyková bariéra. Zejména tehdy, kdy v rodině používají romštinu více jak český jazyk. Schopnost komunikace bývá dalším problémem. Doma jsou Romové hlučnější, děti na sebe strhávají pozornost, v některých rodinách znají převážně křik. Rodiče dětem nevysvětlí, co udělaly špatně, proč se daná věc nedělá, jaké důsledky mohou vzniknout nevhodným chováním. Žáci následně neumějí komunikovat jinak, než křikem a agresí. Agrese spadá do další oblasti a tou je emoční zralost. Dítě by mělo být citově stabilní, samostatné, mělo by být zvědavé a také schopno přijímat nové poznatky. Ze situací, které si z rodiny odnáší, bývá romské dítě emočně nestabilní. Pociťuje málo pozornosti, zejména v rodinách s více dětmi. Romové jsou velmi emotivní, citově nezralí, agresivní, velmi často se projevují egocentrické emoce. Jejich emotivita je charakteristická lehkou vzrušivostí, impulzivitou a výbušností. Dá se říct, že nejdříve konají a pak nad svým chováním a jednáním přemýšlejí. Poslední oblastí je zralost sociální. Spočívá v přijetí role žáka, schopností být delší dobu bez matky, podřídit se školnímu režimu a v neposlední řadě také přijímat autoritu. U některých romských dětí sociální zralost není rozvíjena. Zejména v přijímání autority, obzvlášť ze strany neromů. Toto mohu potvrdit z mé praxe. Žáci uznávají autoritu ženy, pokud je žena vdaná a má děti. Mladé, svobodné ženy si budují autoritu velmi těžce. Romové se zaměřují především na materiální blahobyt a úspěchy ve vzdělání mají v této komunitě velmi nízkou hodnotu.⁵⁴

Už Jan Ámos Komenský preferoval školu hrou. Hra je neopomenutelným článkem rozvoje všech dětí. To zejména platí u romských dětí, které hru jako takovou z raného věku znají velmi málo. Hra např. s kostkami či stavebnicí je výborná pro rozvoj nejen hrubé a především jemné motoriky, ale i pro rozvoj osobnosti. Neméně důležitá je jako prvek ve vzdělávání romských dětí. S hrou souvisí soutěživost. Každé dítě je soutěživé. Pro úspěšné vzdělávání romských dětí je hra přínosem. Tito žáci, obzvlášť na prvním stupni, uvítají učení formou hry. Hra a soutěžení je velká motivace pro prohlubování a ukládání učiva do paměti. Opět mohu potvrdit ze své praxe, že např. početní král je vyhledávanou hrou. Je vhodné doplňovat výuku hrou, názornými ukázkami, hádankami popř. kreativní činností. Romské děti nevydrží dlouho u jedné činnosti. Zejména pak v prvních ročnících. Střídání činností je žádoucí. S čím mají romští žáci také problém je představivost. Tu využívají zejména ve výtvarné výchově či pracovních činnostech. Jejich představivost je nulová. Pokud jim neukážete výrobek,

---

⁵⁴ BARTOŇOVÁ, M. *Současné trendy v edukaci dětí a žáků se speciálními vzdělávacími potřebami v České republice*. 1. vyd. Brno: MSD, 2005. s. 118 – 131.

který vidí přímo před sebou, je pro ně těžké si finální výrobek představit. I když je jim vše podrobně vysvětleno a chápou, co mají kreslit, popř. vytvořit. Kreativita jim chybí a je potřeba ji rozvíjet. A opět se to může podařit hrou, kde kreativitu musejí uplatnit. V čem vynikají a to od útlého věku je hudba, tanec a hra na hudební nástroje. Jejich muzikálnost je mnohdy fascinující. Pohyb mají v krvi. Pohyb také souvisí s výkladem učiva. Pedagogové musí zapojit do výuky vše, co romské žáky navnadí, co je nebude nudit. Naopak výklad musí být pro ně zajímavý. Musí je něčím zaujmout tak, aby žáci udrželi co nejdéle pozornost a z hodiny si odnesli nové informace.

Romští žáci na prvním stupni navštěvují školu ve většině případů rádi. Poznávají stále něco nového, ale především je jim věnována pozornost, kterou doma postrádají. Rádi se učí, ale pouze v rámci výuky. Domácí příprava je téměř nulová. Na prvním stupni, tedy ve školách, kterou navštěvují převážně Romové, se praktikuje pomoc při domácích úkolech, popř. příprava na další den v družině. Žáci také mohou ve vyloučených lokalitách využít služeb neziskových či nízkoprahových organizací, které potřebnou pomoc nabízejí. Z vlastní zkušenosti mohu potvrdit, že děti tyto služby využívají, avšak bohužel ne pravidelně.

Na základních školách, kde je většina žáků z majoritní společnosti a romských pouze malý počet je výuka pro Romy mnohdy obtížná. Osvojení učiva zvládají s většími obtížemi, protože je nutná domácí příprava, což se v romských rodinách zanedbává. Z toho důvodu žáci nezvládají tempo a ani látku, kterou probírají. Tato situace bývá demotivující. Mnoho rodičů nezvládá číst český pravopis ani základní matematické úkony. Je tedy zřejmé, že svým dětem nejsou nápomocni v domácí přípravě. Toto také mohu potvrdit ze své praxe, kdy rodiče sami přiznávají, že neumějí dětem s domácími úkoly pomoci. Stále hovořím o prvním stupni, kdy je učivo pro rodiče lépe zvladatelné než na druhém stupni.

Od první do čtvrté třídy se romští žáci vzdělávají rádi, mají představu o tom, že se jednou půjdou vyučit řemeslem, popř. studovat střední školu. Mají představu o budoucím povolání. V páté třídě se zájem u některých žáků začíná vytrácet. Přispívá k tomu zejména demotivace ze strany rodičů, kteří nepracují, jsou doma a pobírají sociální dávky.

Co nepřispívá pro vzdělávání těchto žáků, je častá absence. Bohužel toto mají v kompetenci rodiče, kteří nejsou důslední a neuvědomují si, že mohou v případě záškoláctví porušit zákon.

3.3 Druhý stupeň základní školy

Druhý stupeň je od 6. do 9. třídy. Jak jsem již uvedla, romští žáci v pátém ročníku začínají pomalu ztrácet zájem o vzdělávání. Netají se tím, že je to z důvodu budoucího zaměstnání. U svých rodičů vidí, jakým způsobem žijí. Nechodí do zaměstnání, pobírají sociální dávky a to jim k životu stačí. Tak proč se učit? Spoléhají, že se o ně finančně postará stát. Dalším z kritérií, které bývá příčinou ztráty zájmu o vzdělání na druhém stupni, je jejich dospívání. Týká se to ranějšího nástupu sexuální aktivity a bohužel i dřívějšího pohlavního styku. I když romské dívky začínají menstruovat později než neromské, jejich touha po rodičovství je vyšší než u dívek neromských.⁵⁵

Pro to, aby žáci neztratili zájem se vzdělávat, je důležitá samotná výuka a přístup k žákům. Je tedy velmi důležité žáky na druhém stupni při výuce zaujmout. Nejen výkladem samotného vyučujícího, ale i vyučovacími metodami, které učitel ve svých hodinách použije. Na základě své praxe se domnívám, že pro výuku nejen romských dětí jsou velmi vhodným doplňujícím vybavením interaktivní tabule. A to z toho důvodu, že tyto děti mají velmi nízké kreativní myšlení a nízkou úroveň představivosti. Je tedy vhodné doplnit výuku různými obrázky či pracovními listy pro lepší představivost. Pro výběr určité metody je velmi důležité klima třídy. To, z jakých osobností se kolektiv skládá. Také při volbě metod musíme brát zřetel na intelekt žáků, jazykovou bariéru a další. Např. metoda volného psaní je pro romské žáky obtížnější. Pramení to z raného dětství, kdy rodiče dětem nečtou. Slovní zásoba je tedy nulová. Děti se mnohdy s knihou seznamují až ve školních lavicích. Nejvhodnějšími metodami pro romské žáky mohou být např. metoda brainstorming, myšlenková mapa či metoda klíčové slovo.⁵⁶

Neméně důležitým článkem pro výuku a zájmu žáků pro vzdělávání je samotný učitel. Osobnostní vlastnosti jsou důležité. Velmi důležitý je ale vztah mezi učitelem a žáky. Ze své vlastní zkušenosti preferuji důvěru. Pokud se vztah nezakládá na důvěře, učitel mnohdy u romských žáků neuspěje. Musí vědět, že učitel se za ně postaví, že mu mohou důvěřovat, že je nepodrazí. Učitel by také měl mít autoritu. V tomto případě autoritu přirozenou. Obzvláště u romských žáků. Pokud si učitel vytvoří s žáky vztah založený

---

⁵⁵ BAKALÁŘ, P. *Psychologie Romů*. Praha: Votobia, 2004. s. 26.

⁵⁶ GRECMANOVÁ, H., URBANOVSKÁ, E. *Aktivizační metody ve výuce, prostředek ŠVP*. 1. vyd. Olomouc: Hanex, 2007. s. 71-106.

na důvěře a zároveň má mezi dětmi autoritu, je to jeden z velkých úspěchů při výchově a vzdělávání romských žáků.

Ve výchově i vzdělávání musí učitel brát zřetel na individualitu žáků. Měl by respektovat jejich specifické vlastnosti a také k nim individuálně přistupovat. Zdá se to být v praxi obtížné, ale pokud vyučující přizpůsobí styl učení či tempo výuky, je velmi pravděpodobné, že se zvýší efektivita výuky. Učení bude zajímavější a žáci si zapamatují více informací. Je důležité, aby si učitel hodinu velmi dobře zorganizoval a připravil.

3.4 Základní škola praktická

Žáci se speciálními vzdělávacími potřebami se mohou vzdělávat i v základních školách praktických, dříve zvláštních školách. Žákem se speciálními vzdělávacími potřebami se rozumí žák s lehkou mentální retardací nebo žák pocházející z nepodnětného sociokulturního prostředí, což romský žák mnohdy splňuje. Nepodnětné prostředí je takové, kde nejsou potřebné podmínky pro rozvoj dítěte. V takovém prostředí dochází ke snížení sociální adaptace. Znevýhodnění pro žáky se projevuje i v nízkém ekonomickém statutu, spočívajícím převážně v nezaměstnanosti rodičů a jejich nízkém vzdělání. Ač Romové dbají na to, aby jejich děti měly vyšší vzdělání, než mají sami rodiče, je pomoc rodičů ve vzdělávání svých dětí téměř nulová. Rodiče mají převážně základní vzdělání a jejich úroveň vědomostí je nedostačující pro pomoc s učením při domácí přípravě.

Jak jsem již uvedla, v tomto typu škol se žáci vzdělávají podle Rámcového vzdělávacího programu pro základní vzdělávání – příloha upravující vzdělávání žáků s lehkým mentálním postižením (RVP ZV LMP).

Rámcový vzdělávací program a následně Školní vzdělávací program je zaměřen na více praktických činností. Tyto činnosti spočívají v manuální práci, tedy práci se dřevem, kovy, plasty a jinými materiály. Neméně důležitá je práce na školních pozemcích v rámci pěstiteckých prací a také vaření a domácí práce. Cílem je tyto žáky připravit na praktické dovednosti spojené s běžným životem a také na jejich budoucí profesní uplatnění. Cílem vzdělávání žáků se speciálními vzdělávacími potřebami je co nejvyšší stupeň socializace.

U romských dětí se sníženým sociálním a ekonomickým statutem je možné se setkat s tzv. pseudooligofrenií. Tato porucha není spojená s poškozením centrální nervové soustavy, ale vzniká působením vnějšího prostředí na jedince. Je častá u romských dětí, kdy se dítěti

nedostává potřebné pozornosti a výchovy. Dítě je zanedbané. Projevuje se poruchami řeči, opožděným vývojem myšlení a sníženou adaptační schopností. Inteligenční kvocient se pohybuje v pásmu lehké mentální retardace. Tímto pojmem se tedy vyjadřuje výchovná a sociální zanedbanost.⁵⁷

Pro kvalitní vzdělávání těchto žáků je důležité v tomto typu škol dbát na individuální přístup k žákům, menší počet dětí ve třídách a pomoc asistentů pedagoga. Pro naplnění cílů vzdělávání je neméně důležité i klima třídy a také důvěra mezi žáky, učiteli a rodiči. V procesu vzdělávání je žák veden k postupnému dosahování klíčových kompetencí k učení, k řešení problémů, kompetencí komunikačních, sociálních, personálních, kompetencí občanských a pracovních.⁵⁸

3.5 Základní škola pro žáky se specifickými poruchami chování

Samotný název udává specifičnost této školy a tím i žáků. I přesto, že v mé práci píše a mapuji vzdělávání Romů a v této škole je zastoupení romských žáků minimální, tvoří je ani 1 %, rozhodla jsem se o této škole napsat.

Vedoucí mé práce, paní doktorka HutYROVÁ, mě přivedla do této instituce, která se nachází v Praze, na Zlíchově. Bylo mi umožněno v tomto zařízení strávit den. Škola mě nadchla nejen svou ojedinelostí, ale především profesionalitou paní ředitelky a pedagogů. V čem spatřuji silnou stránku školy je pracovní pozice etopeda. Také to, že členy pedagogického sboru jsou nejen učitelky, ale i učitelé. Tím mám na mysli, že v našem školství jsou pedagogové mužského pohlaví vítáni a z mého pohledu potřební. Alespoň při vzdělávání romských dětí a dětí s určitou poruchou. Pedagogický sbor je ve výchově a vzdělávání nenahraditelnou složkou, ale bez žáků by škola nemohla být školou. Tedy institucí pro výchovu a vzdělávání. Měla jsem možnost navštívit žáky 6. a 7. ročníku. I když, nebyli romského původu, přesto jsem si je spojila s romskými žáky, které učím. Tak velmi si byli podobní.

Jsou zde vzdělávání žáci se specifickými poruchami chování. Jsou zde děti s ADHD, autismem i jinými poruchami. Jejich chování bylo mnohdy podobné právě dětem, které učím na Základní škole Přerov, Boženy Němcové 16.

---

⁵⁷ VALENTA, M., MÜLLER, O. *Psychopedie*. 5. vyd. Praha: Parta, 2013. s. 15.

⁵⁸ ŠVARCOVÁ, I. *Mentální retardace*. 4. vyd. Praha: Portál, 2011. s. 87-89.

Výuka byla srozumitelná, učitelé k žákům přistupují individuálně, každé dítě je něčím specifické a má ve výuce jiné potřeby. Některé je neklidné, vyrušuje, vykřikuje, jiné je pomalejší, potřebuje na zpracování úkolu více času a podobně. Profesionální přístup jsem viděla i u asistentky pedagoga, kde byla vidět důvěra a lidský přístup k těmto dětem.

Také je zde etoped, který s dětmi pracuje a vede s nimi individuální konzultace. Pomáhá učitelům v situacích, kdy je dítě neklidné, může mít projev agresivity a je potřeba jej uklidnit.

3.6 Školní poradenské pracoviště

V případě základní školy, kde pracuji, máme školní poradenské pracoviště, jejímiž členy jsou: školní psycholog, školní speciální pedagog, metodik prevence, kariérový poradce, výchovný poradce a sociální pedagog. Pokud nastane na naší základní škole podobná situace, tuto funkci etopeda zastává školní psycholog či školní speciální pedagog. Jedná se o tým profesionálů, kteří pomáhají nejen dětem v jejich tíživé situaci, ale snaží se být nápomocni i rodičům a rodině. V mnoha případech se tato spolupráce osvědčila a problém se vyřešil ke spokojenosti všech.

Projevy žáků se specifickými poruchami chování i romských žáků jsou v procesu výchovy a vzdělávání velmi podobné. Tito žáci potřebují individuální přístup, na každého žáka platí něco jiného. Přístup, intonace hlasu, důvěra, autorita, to jsou projevy, které by se měly dodržovat pro kvalitní proces a dosažení cíle výchovy a vzdělávání.

Myslím si, a z mé vlastní zkušenosti mohu potvrdit, že na základních školách je vhodné mít odborníky, kteří dokážou zkvalitnit výchovu a vzdělávání dětí. Speciální pedagog, školní psycholog i etoped jsou odborníci, kteří vědí, jak k žákům např. ze sociokulturně znevýhodněného prostředí, s ADHD či poruchami chování přistupovat. A jsou silným zastoupením a pomocí nejen pro žáky a jejich chování, ale i pro učitele, kterým pomáhají a v určitých situacích poradí. Kvalita vzdělávacího procesu je maximální a především žáci chodí rádi do školy a mají co nejméně problémů jak v chování, tak ve výuce.

PRAKTICKÁ ČÁST

4 Případová studie

V praktické části bych se ráda zaměřila na tři případové studie romských žáků, kteří ve svém procesu vzdělávání zažili úspěch, šli si za svým vytyčeným cílem a mají určitý cíl a vizi, co chtějí dělat v budoucnu. Obecně si majoritní společnost myslí, že Romové nezažívají úspěchy, nechtějí se vzdělávat a následně pracovat, ale jsou i výjimky, o kterých právě budou tyto případové studie. A nejsou sami. Takových dětí je víc. Proč jsem si vybrala právě tyto tři případy? Především jsou to žáci, kteří prošli školou, na které učím a měla jsem možnost je učit osobně, v jednom případě jsem byla i třídní učitelkou. Troufám si říct, že v některých případech zažívání úspěchu byla motivace, která ovlivnila žáky nejen ze strany samotných rodičů, ale i ze strany základní školy a osobnostmi pedagogů.

V případové studii se zabýváme velmi podrobným zkoumáním jednoho či několika více případů a současně se jim snažíme porozumět.⁵⁹ Především v pedagogice a psychologii se kazuistika, neboli případová studie používá pro nástin uceleného obrazu dosavadního vývoje jedince a jeho dílčích osobnostních projevů.⁶⁰

Jedná se o kvalitativní výzkum, ve kterém je nutné použití metod, jako jsou pozorování a rozhovor. Pozorování může být rozděleno z různých hledisek, v našem případě se jedná o pozorování podle způsobu, a to zjevné a skryté. Zjevné pozorování probíhá prostřednictvím smyslového vnímání, především tedy zrakového a sluchového. Pozorování probíhá v předem prostorově vymezené situaci a přesně vymezeném zorném poli.⁶¹ Rozhovor je taktéž metodou kvalitativního výzkumu. Je důležitým nástrojem poznání šetřeného subjektu a v případové studii metodou nenahraditelnou.⁶² Jde ruku v ruce s metodou pozorování. V teoretické práci

---

⁵⁹ ŠVAŘÍČEK, R., ŠEĐOVÁ K. *Kvalitativní výzkum v pedagogických vědách*. 1. vyd. Praha: Portál, 2007. s. 97.

⁶⁰ MUSILOVÁ, M. *Případová studie jako součást pedagogické praxe*. 2. upravené vyd. Olomouc: Vydavatelství UP, 2003. s. 10.

⁶¹ MUSILOVÁ, M. *Případová studie jako součást pedagogické praxe*. 2. upravené vyd. Olomouc: Vydavatelství UP, 2003. s. 13-14.

⁶² MUSILOVÁ, M. *Případová studie jako součást pedagogické praxe*. 2. upravené vyd. Olomouc: Vydavatelství UP, 2003. s. 16.

uvádím, že jako základ úspěšného vzdělávání žáků je pozitivní vztah mezi učitelem a žákem. Pro empirickou část bakalářské práce jsem oslovila nejen žáky samotné, ale i jejich rodiče s tím, aby mi poskytli rozhovor o anamnézách svých dětí. Setkala jsem se s jejich vstřícností a ochotou a troufám si říct, že je to i tím, že se žáky a rodiči mám dobré vztahy a důvěřují mi.

4.1 Cíl šetření

Popisuji případy tří žáků, dvou dívek a jednoho chlapce, kteří se vzdělávali ve stejné základní škole. Dva z nich jsou sourozenci, a to chlapec a dívka, kteří již ukončili povinnou školní docházku, druhá dívka je v devátém ročníku základního vzdělávání. Každý případ se od sebe liší, ale jedno mají společné, jdou si za svým vytyčeným cílem. Záměrem a cílem tohoto šetření je vyzdvihnout romské děti, které mají především podporu v rodině samotné při vzdělávání a dalším vzdělání a přípravě na povolání, které si zvolily. Samotní žáci musí mít určité odhodlání jít si za splněním svého snu, ale podpora rodičů a rodiny je v tomto nenahraditelná. V majoritní společnosti převládají předsudky o Romech, o jejich nepřizpůsobivosti, o nechuti se vzdělávat a pracovat. Tyto příběhy by měly svědčit o tom, že i romské děti mohou být vzdělané a mohou se realizovat ve svém životě, i když tato cesta je pro samotné účastníky ještě dlouhá.

4.2 Kritéria pro výběr účastníků případových studií

Při výběru účastníků jsem zvolila kritéria, která jsou pro vzdělávání romských dětí dle mého názoru, a ze zkušenosti pětileté praxe, jedny z nejdůležitějších.

- Rom, Romka
- Rodinné prostředí
- Přístup rodiny k výchově a vzdělávání dětí
- Motivace

4.3 Průběh šetření

Průběh šetření byl prováděn především v prostorách budovy školy v rámci samotného vyučování, přestávek, ale i školních akcí. Vzhledem k tomu, že pracuji na základní škole, kde se tyto děti vzdělávaly či stále vzdělávají, byla pro mě jasná volba, které děti si vyberu. V případě Natálie to byly úspěchy, které vyústily v cíl vystudovat vysokou školu. Tuto dívku

jsem neučila, ale mohla jsem ji blíže poznat, když vykonávala na téže základní škole středoškolskou praxi. U jejího bratra byla také volba jednoznačná. Učila jsem ho od jeho sedmé do deváté třídy, byla jsem tři roky i jeho třídní učitelkou, tedy jsem řešila mnoho výchovných problémů, ale i jeho dílčích úspěchů. Právě jeho diagnostika ADHD, mnohé výukové a výchovné problémy a jeho nynější postoj k životu byl pro mne impulsem zpracovat případovou studii. Právě rozlišnost obou osobností a jednotný přístup ze strany rodičů je pro cíl výzkumu tak významný. Třetí dívku učím celých pět let, co na škole pracuji. Měla jsem možnost ji pozorovat, jak roste, vyvíjí své myšlení, přístup k životu a především houževnatost k dosažení svého cíle. Pozorování tedy bylo několikaleté. Rozhovory se uskutečnily jak ve škole, tak v domácím prostředí. Rozhovory jsem získala informace, které jsem zaznamenávala písemně. Byly to rozhovory jak s rodiči účastníků, tak rozhovory se samotnými účastníky šetření. Na základě zjištěných údajů byly sestaveny níže uvedené případové studie.

4.4 Případová studie dívky Natálie

Natálie je romská mladá žena, které je dvacet jedna let. Studuje druhým rokem vysokou školu.

Osobní anamnéza

Natálie se narodila v Přerově a bydlí v centru města, tedy mimo ghetto. Bydlí spolu s rodiči a svým bratrem Adamem. Je prvorozená. Těhotenství bylo bezproblémové. Matka byla nekuřačka, chodila na pravidelné prohlídky a Natálii porodila v sedmnácti letech. Přivedla ji na svět do úplné rodiny. Porod byl spontánní, bez jakýchkoliv problémů. Natálie byla bezproblémové, milé a společenské dítě. Je velmi přátelská, usměvavá a optimistická, také temperamentní, energická a dominantní. Ve třídě, kde byla zastoupena většinová společnost, měla především od 6. ročníku velmi dobrou pozici, našla si zde mnoho kamarádů. I s učiteli měla dobré vztahy pro její milou povahu, ale i zmiňovaný temperament a energii, která z ní stále vyzařuje. Jde si za svým přesvědčením. I když je romského původu a rodina se tím netají, je velmi přizpůsobivá a více se přiklání k chování majoritní společnosti. Má i více kamarádů z řad neromů. Studuje na vysoké škole v Olomouci, kam dojíždí. V případě dlouhého vyučování přechodně bydlí v Olomouci se třemi kamarádkami. Finančně je plně závislá na rodičích, kteří ji ve studiu podporují, a Natálie s nimi má velmi pozitivní vztah plný důvěry a lásky. Sama uvádí, že maminka je jí v životě velkou oporou.

Rodinná anamnéza

Jak jsem již uvedla, Natálie je romská dívka. Její matka, Romka, které je třicet osm let, se narodila v ČR. Pochází z úplné rodiny, ze tří sourozenců. V jejích devíti letech se rodina odstěhovala na Slovensko, kde žila sedm let. V jejích šestnácti letech se rodina přistěhovala zpět do ČR. Je jí proto slovenština bližší, ale v zaměstnání a na veřejnosti matka hovoří česky a v soukromí slovensky. Také přechod z češtiny do slovenštiny a opačně jí nedělá problémy. Její rodina nikdy nežila v ghettu, žila životem jako většinová společnost. Matka není vyučená, ač nastoupila na střední odborné učiliště, školu nedodělala. Po rodičovské dovolené obou dětí matka nastoupila do zaměstnání jako romský asistent pedagoga na Základní školu Přerov, Boženy Němcové 16, kde je doposud. Své povolání vykonává svědomitě, je důsledná, vstřícná, má přirozenou autoritu a žáci i kolegové ji mají rádi. Romsky jejich rodina nemluví, ale rozumí jí.

Otec Natálie je Rom, je mu čtyřicet let. Pochází ze Slovenska, stejně jako jeho oba rodiče. Na Slovensku žil do svých dvou let, poté se rodina přestěhovala do Přerova, kde bydlí dodnes. Nikdy nebydleli v ghettu. Otec také pochází z úplné rodiny, ze čtyř sourozenců. Není vyučen, ale pracoval v Meoptě jako dělník a v pekárně. Momentálně je na Úřadu práce, bohužel si ze zdravotních důvodů nemůže sehnat zaměstnání. Rodiče Natálie jsou manželé dvacet jedna let.

Natálie má o čtyři roky mladšího bratra, který studuje Střední školu technickou, tříletý obor Mechanik opravář motorových vozidel (Automechanik).

Natálie již bohužel nemá prarodiče z matčiny strany, ale z otcovy strany má babičku i dědečka. Komunikace mezi členy rodiny je bezproblémová, Natálie má v rodičích i prarodičích velkou oporu, vztah mezi rodiči a Natálií je plný úcty, lásky a porozumění.

Školní anamnéza

Natálie ve svých třech letech nastoupila do Mateřské školy v Přerově, Kratochvílova ulice. Mateřskou školu navštěvovala až do nástupu do 1. třídy základní školy. Do základního vzdělávání nastoupila řádně, bez odkladu. Celých devět let chodila na Základní školu Přerov, Boženy Němcové 16. Družinu nenavštěvovala, protože do jejího pátého ročníku byla matka doma a vařila. Natálie se v pátém ročníku hlásila na víceleté Gymnázium Jakuba Škody v Přerově, avšak přijímací řízení nebylo úspěšné. To ji ale od dobrých školních výsledků

neodradilo. V té době nastoupila do zaměstnání na tutéž základní školu i její matka jako romský asistent pedagoga. Natálie měla nejen výborné školní výsledky, prospívala s vyznamenáním, ale měla i úspěchy v rámci soutěží a reprezentace školy. Psala příspěvky do měsíčníku, časopisu pro multikulturní mládež s názvem Romano Vod'ori. Několik příspěvků bylo otištěno. Také do týdeníku Přerovský deník přispěla článkem „Asiaté u nás“. Navštěvovala různé kroužky v rámci školy, a to keramický, ale nejvíce oblíbený byl historický s názvem Mladý historik. V 8. ročníku se umístila v přerovské pěvecké soutěži na 2. místě. Každým rokem uděluje Magistrát města Přerova cenu Scholar žákům, kteří mají výborné studijní výsledky, těm, kteří jsou navrženi svými učiteli za reprezentaci školy apod. I Natálie byla oceněna v osmém ročníku základní školy za příkladnou reprezentaci školy a výborné studijní výsledky. V devátém ročníku se měla rozhodnout, kam jít na střední školu. Po úvahách se rozhodla pro přihlášku na Gymnázium Jana Blahoslava a Střední pedagogickou školu v Přerově, čtyřletý obor Předškolní a mimoškolní pedagogika, druhý obor na téže škole a to Pedagogické lyceum a třetí přihlášku podala na Obchodní akademii. Nebyla přijata pouze na Pedagogické lyceum. Ale to ji vůbec nemrzelo, protože měla jasno, že chce v budoucnu pracovat s dětmi. Jasná volba padla na obor Předškolní a mimoškolní pedagogika. V tomto oboru ji také velmi oslovily některé vyučované předměty, např. dramatická výchova, ze které má i maturitní zkoušku. Té se věnuje od dětství dodnes a skvěle v ní využívá svůj temperament. Natálie je také hudebně nadaná, v rámci výuky na střední škole zvládala hru na kytaru, klavír a flétnu, velmi ráda zpívá. I na střední škole prospívala s vyznamenáním a úspěšně reprezentovala školu. V roce 2013 se zúčastnila literárně výtvarné soutěže, Romano Suno, kde v kategorii středoškoláků získala 1. místo s literárním zpracováním příběhu nazvaného „Nejsem ani Čech ani Rom. Jsem člověk.“ V rámci střední školy absolvovala vzdělávací program Augmentativní a alternativní prostředky komunikace pro začátečníky - Výuka znakové řeči, výstupem je certifikát. Byla tvář kampaně znakové řeči na školách v rámci ESF. Od prvního ročníku základní školy do ukončení střední školy pravidelně navštěvovala hodiny náboženství.

Po úspěšném ukončení střední školy si podala přihlášku na Univerzitu Palackého v Olomouci, Pedagogickou fakultu, obor Dramaterapie a Filozofickou fakultu, obor Historie a druhý obor Historie a archivnictví. Na Filozofickou fakultu se bohužel nedostala, ale na obor Dramaterapie ano. Studuje druhým rokem v prezenční formě bakalářské studium. Jejím cílem je dostudovat navazující magisterské studium oboru Dramaterapie. Jako svůj sen

má další studium, a to studium psychologie. Chtěla by pracovat jako psycholožka s využitím dramaterapie a logoterapie. Pokud by se jí dařilo, chtěla by zkusit doktorandské studium.

Zdravotní anamnéza

Natálie neměla žádné vývojové problémy. Byla zdravé dítě, v dětství prodělala běžné nemoci, jako jsou plané neštovice, v pěti letech si prošla salmonelózou. Jako dítě častěji trpěla na záněty středního ucha. Také navštěvovala ambulanci alergologie z důvodu astmatu, průběh nemoci se zlepšil, v dnešní době není nutné, aby do ambulance docházela. V době dospívání byla pediatrem odeslána na vyšetření na endokrinologii, kde zjistili nefunkčnost štítné žlázy a uzlíky na ní, doposud je léčena. Žádné vážnější nemoci ani úrazy neměla. Očkovaná je řádně dle povinného očkování, navíc je očkována proti žloutence typu B a klíšťové encefalitidě. Od doby, kdy navštěvovala mateřskou školu do ukončení střední školy, měla oční vadu, nosila dioptrické brýle. Vzhledem k tomu, že její matka vyrůstala na Slovensku a v domácím prostředí hovoří převážně slovensky, navštěvovala Natálie pravidelně v rámci mateřské školy logopedii. Natálie neměla žádnou logopedickou vadu, logopedie byla v jejím případě vhodná na prohloubení české slovní zásoby. Sama mateřská škola byla pro ni v prohlubování slovní zásoby velmi podnětné prostředí. Co se týká úrazů, Natálie si v 6. třídě ve škole zlomila ruku. Tento úraz je bez trvalých následků.

4.5 Případová studie chlapce Adama

Adam má sedmnáct let, je také Rom a je mladším bratrem Natálie. Adama jsem si vybrala z toho důvodu, že neměl tak výborné výsledky v prospěchu jako jeho sestra, navíc do 5. třídy měl diagnostikován syndrom ADHD. I přesto s velkou podporou své rodiny i vlivem svého úsilí dokázal nastoupit na střední školu, kde ho letos čekají závěrečné zkoušky.

Osobní anamnéza

Adam je studentem Střední školy technické v Přerově, kde studuje tříletý obor. Bydlí se svými rodiči a starší sestrou v centru města Přerova. Bydlí mimo ghetto, ve kterém také nikdy nežil. Adam je sympatický, milý hoch. Má rád sport, dbá na svou vizáž, je velmi společenský a lidé v jeho okolí ho mají rádi. Na svět přišel jako druhorozený. Je mladší od své sestry o čtyři roky. Mají s Natálií dobrý vztah, vzájemně se podporují a dovedou si v jistých situacích poradit i pomoci. K tomuto je vedli jejich rodiče. Těhotenství probíhalo bez jakýchkoliv problémů. Matka navštěvovala těhotenskou poradnu pravidelně. Adam

se narodil dva dny po předpokládaném termínu porodu, porod proběhl spontánně bez jakýchkoliv obtíží. Adam měl novorozeneckou žloutenku. I když ve třídě měl spolužáky z řad Romů a choval se k nim kamarádsky, své přátele si převážně vybíral z řad majoritní společnosti, což trvá doposud. Ze sportů provozoval parkour a freerun. V poslední době upřednostňuje návštěvy v posilovně.

Rodinná anamnéza

Adamova matka je Romka a má třicet osm let. Narodila se v ČR, ale ve svých devíti letech se se svými rodiči a sourozenci odstěhovala na Slovensko, kde žili sedm let. V matčiných šestnácti letech se přestěhovali zpět do ČR. Matka není vyučená, ale je zaměstnaná. Jedenáct let pracuje jako asistentka pedagoga na Základní škole Přerov, Boženy Němcové 16. Adamův čtyřicetiletý otec, také Rom, se narodil na Slovensku, kde žil dva roky. Poté se celá rodina přestěhovala do Přerova, kde žije doposud. Oba rodiče pocházejí z úplných rodin. Adam již bohužel nemá prarodiče z matčiny strany, ze strany otce má babičku i dědečka. Rodina Adama podporuje ve vzdělání i v dalších jeho krocích, které ho čekají po vyučení. Vztah Adama k rodičům je plný úcty, své rodiče miluje a má v nich velkou podporu. Sama mohu potvrdit, když měl Adam problémy ve škole, matka nic neřešila křikem, sedla si s ním a domlouvala mu. Adam je vnímavý, snaží se situace řešit. Matka s ním v těchto situacích hovořila slovensky, tak jak je zvyklá. Přejít z jednoho jazyka na jazyk druhý jí nedělal žádné problémy.

Školní anamnéza

Adam navštěvoval od svých tří let stejnou mateřskou školu, jako jeho sestra. Opět to bylo pro Adama velmi podnětné prostředí nejen pro přirozenou socializaci, ale také pro prohloubení české slovní zásoby. Po třech letech nastoupil povinnou školní docházku. Do 1. třídy nastoupil na Základní školu Přerov, Boženy Němcové 16. Tuto školu absolvoval až do 9. třídy. Adam byl vždy živé dítě. Byl oblíbený v kolektivu, ale byl také divoký, nesoustředěný. Na doporučení školy byl v osmi letech vyšetřen v pedagogicko-psychologické poradně, kde mu byl diagnostikován syndrom poruchy pozornosti s hyperaktivitou, tedy ADHD. Toto mu bylo diagnostikováno do pátého ročníku základní školy. Také chodil do družiny a stravoval se ve školní jídelně, protože matka byla zaměstnána na pozici romský asistent pedagoga. Od 1. do 4. třídy navštěvoval hodiny náboženství. Adam ve škole prospíval dobře. Měl oblíbené předměty, jako je dějepis, tělesná výchova, zeměpis,

co mu však nešlo, byl český jazyk. V důsledku toho, že byl živé dítě, měl i výchovné problémy, které byly řešeny kázeňskými opatřeními. Adam se účastnil i školy v přírodě a různých výletů. Na těch se choval vždy vhodně, byl na něj spoleh, nepokazil žádnou legraci. V osmém ročníku se Adam snažil, zlepšil se v prospěchu, nepozornost i hyperaktivita byla s věkem mírnější, reprezentoval školu ve výtvarných soutěžích. Byl tedy učiteli nominován na ocenění Scholar za dobré školní výsledky, reprezentaci školy a přístup k životu. V devátém ročníku se rozhodoval, kam půjde na střední školu. Učení ho moc nebavilo, tak zvolil jeden obor tříletý a druhý čtyřletý s maturitou. Přihlášku tedy podal na Střední školu technickou Přerov, Kouřilkova 8. Tříletý obor se jmenuje Mechanik opravář motorových vozidel (Automechanik) a čtyřletý je obor Elektrotechnika (Mechatronika). Byl přijat na oba obory, vybral si tříletý obor automechanik. Obor studuje třetím rokem. Stále má problémy v českém jazyce, v předmětech prospívá dobře a praxe ho baví. Je zručný, mistr odborného výcviku ho chválí. Problémy s chováním žádné nemá. Je zřejmé, že Adam dospěl a jde si za svým cílem. Za dva měsíce čekají Adama závěrečné zkoušky ukončené výučním listem. Nástavbové studium, tedy maturitu, neplánuje. Chtěl by se uplatnit a pracovat ve svém oboru. Rodiče jeho rozhodnutí akceptují a podporují ho v dosažení svého cíle.

Zdravotní anamnéza

U Adamova vývoje nebyly žádné problémy. Prodělal běžné dětské nemoci, jako jsou plané neštovice, jako dítě více trpěl na záněty horních cest dýchacích. Měl také salmonelózu. Očkován je řádně dle povinného očkování, navíc má vakcínu klíšťové encefalitidy a žloutenky typu B. V dětství docházel a stále dochází do ambulance alergologie. Má astma a je alergický na roztoče, plíseň, pyl a kvetoucí trávy. Z úrazů měl zlomenou ruku a nohu, žádná jiná zranění neměl. Z vlastní iniciativy matky chodil Adam na logopedii, a to od čtyř let do 3. ročníku základní školy. Bylo mu diagnostikováno narušení článkování řeči – dyslalie. Špatně vyslovoval hlásku K, G, R, L, C. Nejprve chodil do logopedie v rámci mateřské školy, později s ním matka docházela ke klinické logopedce. Adam nosil v období od nástupu do mateřské školy do 6. ročníku základní školy dioptrické brýle, dnes je bez zrakové vady. Vyrostl z něj mladý, sebevědomý muž.

4.6 Případová studie dívky Vanesy

Vanesa je Romka. Je žákyní 9. ročníku základní školy, znám ji a učím pět let.

Osobní anamnéza

Vanesa je příjemná, pohodová, usměvavá dívka, které je čtrnáct let a v letošním školním roce ukončí povinnou školní docházku. Narodila se a bydlí v Přerově se svými rodiči a třemi sourozenci ve věku 11, 10 a 2 roky. Má dva bratry a jednu sestru. Rodina bydlí v ghettu, ve dvoupokojovém bytě. Byt pro tak početnou rodinu je malý, ale pěkně zařízený a čistý. Rodiče jsou manželé deset let, jde tedy o rodinu úplnou. Vanesa je prvorozené dítě. Těhotenství matky bylo bezproblémové. Vanesa se narodila v termínu a porod byl spontánní, bez vážných komplikací. Matce bylo šestnáct let. Vanesa je kamarádká, milá, hodná dívka, v kolektivu je oblíbená. Nezkazí žádnou legraci, dokáže druhým naslouchat a v těžkých chvílích i pomoci. Své kamarády si vybírá převážně z řad Romů, protože v této komunitě žije.

Rodinná anamnéza

Otec Vanesy je Rom, je mu třicet osm let. Ve svém dětství bydlel mimo ghetto, kde také chodil do školy. Pochází z úplné rodiny a je ze čtyř sourozenců. Po revoluci se přestěhovali do ghetta, kde žijí doposud. Bydlí v třípatrovém cihlovém domě, kde spolu s nimi, ač v jiných bytech, bydlí i jeho bratr s rodinou a jeho otec. Matka mu loni zemřela. Rodina je velmi soudržná. Jeho otec, tedy dědeček Vanesy, který ji podporuje ve vzdělání a především v pracovním životě, pracuje jako asistent prevence kriminality. Tuto pozici zajišťuje Městská policie. Otec Vanesy má pouze základní vzdělání. Pracoval, jako dělník v přerovském podniku Kazeto, spol. s r.o. Po ukončení pracovního poměru vyhledával příležitostně brigády. Otec Vanesy uvádí, že od 1. dubna tohoto roku má podepsanou pracovní smlouvu s Technickými službami města Přerova. Matka Vanesy pochází z řad majoritní společnosti, tedy Romka není. Je jí třicet jedna let. Také pochází z úplné rodiny, otec však již nežije. Pochází z pěti sourozenců, je druhá nejmladší. Vzdělání má také jen základní. Po ukončení povinné školní docházky otěhotněla, porodila Vanesu a od té doby je ženou v domácnosti, momentálně na rodičovské dovolené. I babička, ze strany matky, Vanesu ve vzdělávání podporuje. Sama matka uvádí, že se Vanese věnovala, chce, aby v životě něčeho dosáhla.

Školní anamnéza

Přesto, že matka byla ženou v domácnosti, Vanesa od svých čtyř do šesti let navštěvovala Mateřskou školu v Přerově, na ulici Komenského. Především v socializaci dítěte je mateřská škola pro děti vhodné a podnětné prostředí. Do 1. třídy nastoupila v řádném termínu na Základní školu v Přerově, Boženy Němcové 16, kde je doposud. Škola ji bavila a baví, matka se jí při domácí přípravě na vyučování věnovala a měla zájem o výborný prospěch své dcery. Což také Vanesa měla, prospívala s vyznamenáním. I Vanesa uvádí, že je to velká zásluha maminky, která se jí věnovala. V pátém ročníku základní školy se připravovala na přijímací řízení na osmileté gymnázium, kam si přihlášku podala. Bohužel se nedostala, ale i tak to pro ni bylo úspěchem se těchto zkoušek účastnit. Byla to jistá motivace do dalších let ve vzdělávání. V rámci školy se přihlásila do kroužku vaření, počítačového a hudebního. I v mimoškolních aktivitách byla aktivní. S Charitou Přerov, konkrétně s tanečním kroužkem, vystupovala na veřejných akcích a soutěžích. Vanesa výborně reprezentovala základní školu, a to ve výtvarných soutěžích, vystupovala s tanečním vystoupením se svými spolužáky v rámci Romského festivalu, který se konal mezi čtyřmi základními školami, které navštěvují romští žáci. Jednalo se o tři základní školy z Brna a jednu z Přerova. Se školou jezdila na školy v přírodě, lyžařské zájezdy a různé školní výlety. Což jako pedagog mohu pro děti jen doporučit, především na podporu příznivého klima ve třídě či škole. Podílela se i na organizaci projektových dnů v rámci školní výuky, jako jsou Velikonoční a Vánoční dílničky, tedy tvoření přichystané pro mladší spolužáky. V letošním roce měla Vanesa před sebou těžký úkol. A to, vybrat si tu správnou střední školu. Vybrala si Gymnázium Jana Blahoslava a Střední pedagogickou školu v Přerově, čtyřletý obor Předškolní a mimoškolní pedagogika a jako druhou, Vyšší policejní školu a Střední policejní školu Ministerstva vnitra v Holešově, čtyřletý obor Bezpečnostně právní činnost. Na oba obory se pečlivě a houževnatě připravuje. Přijímací řízení ji teprve čeká. Jejím snem je dostat se na střední školu do Holešova a být policistkou. I práce s dětmi ji baví, proto volila druhou školu pedagogického zaměření. Pedagogové ji letos nominovali pro její školní výsledky, reprezentaci školy a přístup k životu na ocenění dětí základních škol Scholar.

Zdravotní anamnéza

Vanesa je zdravá, v dětství prodělala běžné dětské nemoci, jako jsou neštovice. Je řádně očkovaná dle povinného očkování. V rámci mateřské školy i základní školy navštěvovala

logopedii pro narušení článkování řeči - dyslalii, tedy špatnou výslovnost hlásek L, R a Ř. Z úrazů měla jednu zlomenou ruku a jednu měla našťiplý malíček ruky. Bývá velmi málo nemocná, už jako dítě netrpěla téměř žádnými virózy. I méně častá nemocnost se odráží v úspěších ve vzdělávání.

4.7 Vyhodnocení šetření

Všechny tři případy jsou případy romských dětí. Obě rodiny ale žijí rozdílně. Rodina Natálie a Adama nikdy nežila v ghettu, žila tak, jak většinová společnost, rodiče se snažili být zaměstnaní. Matka pracuje dlouhodobě, otec bohužel ne. Rodina Vanesy naopak bydlí v ghettu několik let, avšak velmi spořádaně. V případě rodiny Vanesy jsou rodiče dlouhodobě nezaměstnaní, i když otec by měl být od dubna zaměstnán. Matka nepracovala nikdy. Tudíž tento vzor pro Vanesu není ideální. I přesto má Vanesa své cíle. Jak dalece jich dosáhne, je věcí budoucnosti, protože ji teprve čeká přijímací řízení na střední školy. Co mají obě rodiny společné, je podpora a přístup rodiny k výchově a vzdělávání. Shodují se v tom, že podporují své děti v nástupu na střední školy a dostudování daného oboru, ať už je výstupem výuční list, maturitní vysvědčení či vysokoškolský diplom. Obě matky se svým dětem věnovaly především v domácí přípravě na vyučování, nebyl jim lhostejný prospěch a přístup svých dětí ke vzdělání. Stejná byla i motivace jako taková. U Natálie a Adama je to především vzor své matky, která je zaměstnaná a předává svým dětem zkušenosti, které sama nabyla. V případě Vanesy je přání matky, aby Vanesa v životě upřednostnila vzdělání, před brzkým zakládáním rodiny. Sama Vanesa nechce dopadnout jako její matka, tedy založit brzy rodinu. Pevně věří, že se dostane na střední školu. A víra je nenahraditelná pro naplnění cílů. Vzorem je i její dědeček, který vykonává povolání asistenta prevence kriminality, což je velmi podobné práci policisty. Rodiče si přejí, aby jejich děti našly zaměstnání, které je bude plně uspokojovat a především, aby jejich děti byly ve svém životě šťastní.

Vyhodnocení z hlediska kritérií, která byla sledována v případových studiích:

- Rom, Romka – v tomto případě kritérium splňují všichni tři účastníci šetření. Přesto, že je Vanesa ze smíšeného manželství, považuje se za Romku a k romské komunitě se hlásí.
- Rodinné prostředí – u všech tří případů je rodinné prostředí velmi podobné. Všichni účastníci šetření pocházejí z úplných rodin, rodiče žijí v manželství. Obě rodiny

mají dobré vztahy jak mezi sebou v základní rodině, tak v rodině rozšířené. Je znát jejich soudržnost. V případě Natálie a Adama se matka dětem věnovala oběma stejně. Přízeň matky byla i v případě Vanesy, což jí samotné přineslo školní úspěchy, ovšem matka sama přiznává, že s přibýváním Vanesiných sourozenců, již tolik času nemá. Ale tato negativní stránka spíše dopadá na mladší sourozence, kteří nejsou předmětem šetření. Co je rozdílné, samotné bydlení. Vanesa bydlí celý svůj život v ghettu a Adam s Natálií naopak mimo ghetto. Z šetření je patrné, že toto není překážkou pro úspěšné vzdělávání Romů.

- Přístup rodiny k výchově a vzdělávání – zde je situace téměř identická, a to v dosaženém stupni vzdělání rodičů. Rodiče všech účastníků šetření mají pouze základní vzdělání a chtějí, aby jejich děti dosáhly vyššího stupně vzdělání, než je základní. Rozdílná situace je v zaměstnanosti rodičů. Matka Natálie a Adama dlouhodobě pracuje, otec ne. V případě Vanesy dlouhodobě nepracují oba rodiče. Případy se shodují v tom, že rodiče apelují na důležitost vzdělání, které vede k úspěšné zaměstnanosti.
- Motivace – kritérium motivace jsem zadala záměrně. Podle mého názoru se liší. Motivace jako taková se objevuje v obou případech šetření, avšak u každého případu je jiná. Natálie a Adam jsou motivováni samotným žitím a přizpůsobením se majoritní společnosti, která vyžaduje vzdělání a uplatnění se na trhu práce. Vzorem je i matka, která dlouhodobě pracuje, a pro děti je tato situace přirozená. Vanesa má motivaci být vzdělanější, mít více příležitostí v uplatnění se na trhu práce a být nezávislá na sociálních dávkách. Sama udává, že nechce žít jak její matka, ač spolu mají velmi dobré vztahy.

4.8 Diskuze

V praktické části jsou popisovány a srovnávány podle daných kritérií tři případové studie. Kritéria byla jasně daná a zvolená vzhledem k samotnému šetření. Jednalo se o žáky z řad Romů, pohlaví nebylo směrodatné. Dále se jednalo o rodinné prostředí, které je jedno z nejdůležitějších faktorů při vzdělávání žáků, dalším kritériem byl zvolen přístup rodiny k výchově a vzdělávání a poslední kritérium byla nepostradatelná motivace. Z metod byly použity pro šetření rozhovor a pozorování, které se vzájemně prolínají. Z rozhovorů i samotného pozorování je znát, že všichni tři účastníci šetření pocházejí z dobrého rodinného

zázemí, kde rodiče své děti v životních krocích a hodnotách podporují. Ať už žijí v ghettu či mimo něj.

U Natálie je obdivující její píle a odhodlání. To, že jako Romka studuje vysokou školu, ukazuje na skutečnost, že i Romové mohou být vzdělaní. Natálie má svůj cíl dále rozšířit své vzdělání a myslím si, že s podporou svých rodičů to dokáže.

V případě Adama není cílem mít co nejvyšší vzdělání, ale mít výuční list a prosadit se v povolání, které ho baví. Už jen to, že Adam nastoupil na střední školu a čekají ho závěrečné zkoušky, je úctyhodné. Protože málokteré romské dítě se dostane až tak daleko. Většina z nich ani nenastoupí na střední školu. Přála bych Adamovi, aby byl úspěšný nejen při skládání závěrečné zkoušky, ale především v uplatnění se na trhu práce.

Vanesa je stále žákyní základní školy a už v tomto věku si přeje být úspěšná. Má velké přání studovat na střední škole policejní, jejím snem je být policistkou. Je odhodlaná jít si za svým snem. Cesta k dosažení cíle je dlouhá, ale myslím si, že Vanesa se svou houževnatostí dosáhne všeho, co si vytyčí. Je pouze na ní, zda svého cíle dosáhne.

Z těchto případů vyplývá, že pro vzdělávání Romů jsou všechna kritéria, která byla hodnocena důležitým aspektem k dosažení úspěchů. Bohužel zde popisují pouze tři případy romských dětí, které jdou vstříc svým cílům. Pevně věřím, že takových dětí z řad Romů je mnohem víc.

4.9 Shrnutí praktické části

Cílem praktické části bylo poukázat, že i děti romského původu mohou ve svém životě zažít úspěch, vzdělávat se a jít si za splněním svého snu. Pro šetření byli vybráni tři účastníci. Dva sourozenci, dívka a chlapec a třetí dívka. Byla také nastavena kritéria šetření. Proběhly rozhovory nejen se samotnými účastníky šetření, ale i s jejich rodiči. Velkou výhodou bylo, že žáky znám, ve dvou případech jsem je měla možnost učit, což vidím jako velký přínos při zpracování případových studií.

Když se řekne školní úspěch, mnoho lidí si možná vybaví vysvědčení se samými jedničkami. Ale nemusí tomu tak být. Mezi školní úspěchy lze zahrnout i reprezentaci žáků školy účastí na různých soutěžích literárních, výtvarných, ale také chování jedinců, jenž svým chováním a jednáním ovlivňují klima třídy i školy. A to bylo předmětem šetření. Poukázat na úspěchy chlapce, kterému na 1. stupni základní školy byl diagnostikován

syndrom ADHD, měl problémy s chováním, ale i přesto se dostal až k závěrečným zkouškám na střední škole. A to je velký úspěch. Není to jen zásluha samotného chlapce, ale především rodiny, ve které žije a která mu poskytuje potřebné zázemí. Dívka, která žije v ghettu, rodiče nepracují, mají čtyři děti, a přesto má motivaci k tomu, být lepší, mít vzdělání, mít zaměstnání, zažít úspěch. A Romka, která studuje vysokou školu, má mnoho zájmů a koníčků, má své cíle a velkou podporu v rodině a to je úctyhodné.

Podle mého názoru praktická část splnila očekávání a tyto tři případy nejsou zdaleka jedinými pro poukázání na úspěšnost romských dětí.

Závěr

Vzdělávat Romy není jednoduché. Vedou jiný přístup k životu než majoritní společnost. Když se řekne romský žák, většina z nás si představí romské dítě, které nejeví zájem o vzdělání a vzdělává se ve zvláštní škole, tedy základní škole praktické. Ale nemusí tomu tak být. V dnešním systému vzdělávání se stále více hovoří o integraci a inkluzivním vzdělávání, což sama vnímám jako určitou doménu pro začlenění Romů do společnosti.

V teoretické části jsem popsala, v jakých institucích základního vzdělávání se Romové mohou vzdělávat, že to není jen základní škola praktická, ale i běžná základní škola. Společnost vnímá základní školy praktické jako záchytný bod pro tyto děti, a to z důvodu, že se nechtějí vzdělávat, nestíhají tempo ostatních žáků, ve výuce zaostávají. Jsou neúspěšní. Škola a pedagogové jsou však jen jedním z dílčích částí při dosažení úspěšnosti ve vzdělávání. Je důležité, co vše si děti odnesou z rodiny v prvních letech života. Na samotném vzdělávání se tedy především odráží vliv rodinného prostředí. Nesmírně důležitá je podpora rodiny a samotný zájem dítěte. Podpora při vzdělávání romských žáků přichází i ze strany pedagogů, asistenta pedagoga a odborníků školního poradenského pracoviště. Problematika vzdělávání Romů je složitá, bylo by vhodné se o ni více zajímat. Z mého pohledu by bylo přínosné zaměřit se především na osobnost romského žáka, jeho rozvoj kompetencí např. kognitivních či emocionálních.

Největším přínosem byla empirická část, kde se u tří účastníků případových studií mapují jejich úspěchy spojené se školou a vzděláním. Cílem tedy bylo vyzdvihnout romské děti, že mohou zažít úspěch a nemusí být jen outsidersy. Vzhledem k tomu, že se jedná o romské žáky, výsledky výzkumu jsou potěšující. Protože vím, jak těžké je tyto děti motivovat k tomu, aby byly v životě úspěšné. Chybí jim píle, nejsou cílevědomí a vytrvalí. Stále apelují na to, jak velkou úlohu hraje rodina. Proto se zaměřuji zejména na rodinné prostředí, přístup samotných rodičů ke vzdělávání svých dětí a domácí přípravy ze strany rodiny. Správný vzor, zájem a spolupráce rodičů a školy je pro tyto děti vhodným prostředkem pro zažívání úspěchů ve vzdělávání. Školy mají za úkol žáky vychovávat a vzdělávat. A z výzkumu je zřejmé, že romský žák v českých školách může úspěchy zažít.

Seznam zkratek

ADHD – porucha pozornosti s hyperaktivitou

apod. – a podobně

atd. – a tak dále

ČR – Česká republika

ESF – Evropský sociální fond

Kazeto, spol. s r.o. – Kazeto, společnost s ručením omezeným

např. – například

n. l. – našeho letopočtu

popř. – popřípadě

resp. - respektive

roč. – ročník

RVP ZV – Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání

RVP ZV LMP – Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání - příloha upravující vzdělávání žáků s lehkým mentálním postižením

Sb. z. a n. – Sbírka zákonů a nařízení

tzn. – to znamená

tzv. – takzvané

vyd. – vydán

zákon č. – zákon číslo

ZŠ – základní škola

Seznam příloh

Příloha č. 1 – Transkripce rozhovorů

Seznam použité literatury a jiné zdroje

- BAKALÁŘ, P. 2004. *Psychologie Romů*. Praha: Votobia. 179 s. ISBN 80-7220-180-8.
- BALVÍN, J. 2004. *Výchova a vzdělávání romských žáků jako pedagogický systém*. 1. vyd. Praha: Radix. 206 s. ISBN 80-86031-48-9.
- BALVÍN, J. a kol. 1997. *Společně. (Spolu s Romy k multikulturní výchově ve školství)*. Ústí nad Labem – Brno: Hnutí R. 143 s. ISBN 80-902149-2-4.
- BARTOŇOVÁ, M. 2005. *Současné trendy v edukaci dětí a žáků se speciálními vzdělávacími potřebami v České republice*. 1. vyd. Brno: MSD. 420 s. ISBN 80-86633-37-3.
- DANIEL, B. 1994. *Dějiny Romů. Vybrané kapitoly z dějin Romů v západní Evropě, v Českých zemích a na Slovensku*. 1. vyd. Olomouc: Pedagogická fakulta Univerzity Palackého v Olomouci. 197 s. ISBN 80-7067-395-8.
- DAVIDOVÁ, E. 2000. *Romano Drom – Cesty Rómů 1945 – 1990*. 1. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci. 244 s. ISBN 80-7067-533-8.
- GOETZ, M., UHLÍKOVÁ, P. 2009. *ADHD porucha pozornosti s hyperaktivitou*. 1. vyd. Praha: Galén. 160 s. ISBN 978-80-7262-630-4.
- GRECMANOVÁ, H. 2008. *Klima školy*. 1. vyd. Olomouc: Hanex. 209 s. ISBN 978-80-7409-010-3.
- GRECMANOVÁ, H., URBANOVSKÁ, E. 2007. *Aktivizační metody ve výuce, prostředek ŠVP*. 1. vyd. Olomouc: Hanex. 178 s. ISBN 80-85783-73-8.
- HÁJKOVÁ, V., STRNADOVÁ, I. 2010. *Inkluzivní vzdělávání*. 1. vyd. Praha: Grada Publishing. 224. S. ISBN 978-80-247-3070-7.
- HENDL, J. 2005. *Kvalitativní výzkum*. 1. vyd. Praha: Portál. 407. s. ISBN 80-7367-040-2.
- JAKOUBEK, M., HIRT, T. 2004. *Romové: Kulturologické etudy*. Plzeň: Aleš Čeněk. 383 s. ISBN 80-86473-83-X.

KALEJA, M., KNEJP, J. 2009. *Mluvme o Romech. Aven vakeras pal o Roma*. Ostrava: Ostravská univerzita v Ostravě. 199 s. ISBN 978-80-7368-708-3.

KALOVÁ, J., ZÁVODSKÁ, M. a kol. 2012. *Druhá směna: Jak využívat dějiny Romů ve výuce na 2. Stupni ZŠ*. 1. vyd. Praha: Romea. 141 s. ISBN 978-80-904106-1-9.

MUSILOVÁ, M. 2003. *Případová studie jako součást pedagogické praxe*. 2. upravené vyd. Olomouc: Vydavatelství UP. 42 s. ISBN 80-244-0749-3.

Ottiv slovník naučný. Pátý díl. C – Čechůvky. 1997. Praha: Paseka. 894 s. ISBN 80-7185-102-7.

PRŮCHA, J. 2009. *Pedagogická encyklopedie*. 1. vyd. Praha: Portál. 935 s. ISBN 978-80-7367-546-2.

PRŮCHA, J., WALTEROVÁ, E., MAREŠ, J. 2009. *Pedagogický slovník*. 6.vyd. Praha: Portál. 395 s. ISBN 978-80-7367-647-6.

Romové v České republice (1945-1998). 1999. 1. vyd. Praha: Socioklub. 558 s. Sešity pro sociální politiku. ISBN 80-902260-7-8.

RVP ZV LMP [online]. [2015-8-18]. Dostupné také z: <http://search.seznam.cz/?q=rvp+pro+zv+p%C5%99%C3%ADloha+imp&sourceid=szn-HP>

SLOWÍK, J. 2007. *Speciální pedagogika*. 1. vyd. Praha: Grada Publishing. 160 s. ISBN 978-80-247-1733-3.

Školský zákon [online]. MŠMT 2016 [2016-04-07]. Dostupné také z: <http://www.msmt.cz/file/35181/>

ŠOTOLOVÁ, E. 2001. *Vzdělávání Romů*. 2. vyd. Praha: Grada Publishing. 84 s. ISBN 80-247-0277-0.

ŠVARCOVÁ, I. 2011. *Mentální retardace*. 4. vyd. Praha: Portál. 221. s. ISBN 978-80-7367-889-0.

ŠVAŘÍČEK, R., ŠEĐOVÁ K. 2007. *Kvalitativní výzkum v pedagogických vědách*. 1. vyd. Praha: Portál. 143 s. ISBN 978-80-7367-313-0.

TAYLOR, J., F. 2012. *Jak přežít s hyperaktivitou a poruchami pozornosti. Rádce pro děti s ADHD a ADD.* 1. vyd. Praha: Portál. 124 s. ISBN 978-80-262-0068-0.

VALENTA, M. a kol. 2015. *Slovník speciální pedagogiky.* 1. vyd. Praha: Portál. 320 s. ISBN 978-80-262-0937-9.

VALENTA, M., MÜLLER, O. 2013. *Psychopedie.* 5. vyd. Praha: Parta. 495 s. ISBN 978-80-7320-187-6.

Přílohy

Příloha č. 1 – Transkripce rozhovorů

Rozhovor č. 1

- **tazatel**
- **matka dětí Natálie a Adama**

- **Začneme rodinnou anamnézou. Ty pocházíš ze Slovenska?**
- *Ne, já jsem se narodila tady, ale v devíti letech jsme se přestěhovali na Slovensko, kde jsme žili.*

- **Jak dlouho jsi tam žila?**
- *Do mých 16 ti let. Potom jsme se přestěhovali zpět.*

- **A žila jsi v úplné rodině?**
- *Ano, ale nikdy ne v ghettu. My jsme žili normálně, v paneláku, naši oba pracovali. Žili jsme jako bílí.*

- **A Tvůj manžel?**
- *On je Slovák. Narodil se na Slovensku, kde žil dva roky, potom se přestěhovali sem do Přerova.*

- **A bydleli v ghettu?**
- *Ne, nikdy. Žili podobně jako naše rodina.*

- **A z jaké je rodiny? Úplné?**
- *Ano, úplné. On má pořád oba rodiče, já už nemám ani jednoho.*

- **A z kolika jste sourozenců?**
- *Já ze tří a manžel ze čtyř.*

- **A Tvůj manžel pracoval? Vím, že teď si nemůže sehnat práci.**
  - *Pracoval v Meoptě a v pekárně. Teď má zdravotní problémy a je na Úřadu práce.*
- **A Ty jsi vyučená?**
  - *Ne, já nastoupila na školu, ale nedodělala jsem ji. Pak jsem otěhotněla s Natálkou.*
- **V kolika letech jsi měla Natálii a Adama?**
  - *Natálii v sedmnácti a Adama v jedenadvaceti.*
- **Jsi vdaná, kdy ses tedy vdávala?**
  - *V mých 18.*
- **Jak probíhala těhotenství?**
  - *Vše probíhalo bez problémů, pravidelně jsem chodila na kontroly a byla jsem nekuřačka.*
- **Děti se narodily v termínu?**
  - *Ano, Natálie v termínu a Adam dva dny po termínu.*
- **A co porod, vyskytly se nějaké problémy, např. novorozenecká žloutenka?**
  - *Ne, vše proběhlo v pořádku, Adam měl novorozeneckou žloutenku.*
- **Co se týká zdravotní anamnézy. Jak jsou na tom děti se zdravím? Proděly nějaké dětské nemoci?**
  - *Oba měli neštovice, když bylo Natálce 5 let, měli salmonelózu. Natálka více trpěla na záněty středního ucha a Adam na záněty dýchacích cest. Má také astma a je alergický.*
- **A Natálka astma nemá?**
  - *Chodili jsme tam i s Natálkou, ale už žádné potíže nemá. Už tam docházet nemusí.*
- **A Adam je alergický na co přesně?**

➤ *Na pyl, plísň, roztoče a kvetoucí trávy.*

• **Nějaká logopedická, zraková vada u dětí byla?**

➤ *Ano. Oba nosili brýle. Natálka až do střední školy a Adam od mateřské školy do 6. ročníku základky. No a na logopedii chodili oba. U Natálky to bylo spíše, aby se naučila více českých slov, protože u nás doma se mluví slovensky. No a u Adama jsem s ním chodila i ke klinické logopedce. Neuměl vyslovovat L, C, K, G, R.*

• **A jak dlouho jste tam docházeli?**

➤ *Od čtyř let do třetí třídy.*

• **Chodili do mateřské školy?**

➤ *Ano, oba.*

• **A do které?**

➤ *Na Kratochvílovu.*

• **A kdy jsi nastoupila do práce?**

➤ *Když šla Natálka do 5. třídy.*

• **Vím, že Adam chodil do družiny i na obědy. Natálka také?**

➤ *Ne, Natálka ne, to jsem byla doma a vařila jsem.*

• **Nějaké úrazy děti měly?**

➤ *Natálka si ve škole zlomila ruku v 6. třídě a Adam měl zlomenou ruku i nohu.*

➤ *Ještě jsem si vzpomněla. Natálka se léčí se štítnou žlázou, má tam uzlíky a bere léky.*

• **Jsou očkování?**

➤ *Ano, na všechno, co je podle plánu u paní doktorky.*

• **A nějaké očkování navíc?**

- *Oba klišťovou encefalitidu a žloutenku typu B.*
- **Adama jsem sama učila, vím jaké je dítě. Ale zajímá mě, jak to bylo s jeho diagnózou hyperaktivity.**
- *No byl hodně divoký, však víš a na doporučení školy jsme šli do poradny. Byl hyperaktivní.*
- **Ano. A jak dlouho? Protože ve vyšších ročnících už byl bez diagnózy.**
- *Od osmi let do 5. třídy.*
- **Uvedu jeho prospěch, ale i výchovné problémy, jak jsi mu vždy domlouvala.**
- *Ano, to určitě.*
- **A má teď nějaké výchovné problémy?**
- *Ne, nemá žádné. Stále hůře mu jde čeština, jinak prospívá dobře.*
- **Ano, hovořila jsem i s mistrem odborného výcviku, jak jsme chodili na dílny. Moc si ho chválil.**
- *To mě těší.*
- **Na další plány, co dál se životem, se zeptám Adama, ale jak ho podporujete v dalším vzdělávání?**
- *On na to učení moc nebyl a není. Nechce si dodělat maturitu, ale i tak ho podpoříme v hledání práce. Chtěl by pracovat.*
- **Ještě se zeptám k Natálce. Ona bydlí momentálně v Olomouci?**
- *Ne, bydlí doma, ale pokud má dlouho školu, tak tam má byt se třemi kamarádkami.*
- **Docházely děti na nějaké mimoškolní aktivity?**
- *Do náboženství.*
- **A jak dlouho?**
- *Natálka od 1. třídy až do ukončení střední školy, Adam do 4. třídy.*

- **Ještě mě zajímá, jestli se hlásíte k tomu, že jste Romové.**
  - *Ano, hlásíme, ale jsme Ti přizpůsobiví.*
- **S tím souhlasím. A mluvíte romsky?**
  - *Rozumíme, ale nemluvíme. Děti mají více kamarádů z řad bílých.*
- **To je asi vše, co jsem potřebovala, moc děkuji za rozhovor.**
  - *Rádo se stalo.*

Rozhovor č. 2

- **tazatel**
  - **Natálie**
- **Natálko, maminka mi řekla mnoho věcí o tvé zdravotní a rodinné anamnéze, mě tedy zajímá především ta školní. Jak jsi prospívala na základní škole?**
  - *S vyznamenáním.*
- **Co kamarádi a kolektiv, přece jen tenkrát bylo ve třídě více dětí z majoritní společnosti?**
  - *To nebyl problém. Já jsem měla kamarády spíše z majority, je ale pravda, že lepší to bylo až na druhém stupni.*
- **Zajímají mě všechny věci, jak jsi reprezentovala školu a hlavně do jakých časopisů jsi psala příspěvky. Víím, že toho bylo hodně. Prostě všechny Tvoje úspěchy.**
  - *No chodila jsem do Mladého historika s paní ředitelkou, to mě moc bavilo. A přispívala jsem na základce i na střední. Na základce to byl časopis Romano Vod'ori a na střední literární soutěž Romano Suno. To umístění bylo 1. místo, mám to všechno doma schované.*
- **A je možné, abys mi to půjčila? Vytáhla bych to z toho.**

- *Samozřejmě, všechno nachystám. Ještě jsem psala i do Přerovského deníku článek „Asiaté u nás“.*
- **A mimo psaní do měsíčníku, ještě v nějakých soutěžích jsi uspěla?**
  - *Na základce jsem zpívala a vyhrála toho Slavíka přerovského, přesně už nevím, jak se to jmenovalo. To jsem skončila na 2. místě. Já miluju zpěv. Na střední jsem chodila i do sboru.*
- **A hraješ na hudební nástroj?**
  - *Na klavír, flétnu a kytaru, vše v rámci střední.*
- **Vraťme se na začátek. Na základní školu. V devítce ses hlásila kam na střední?**
  - *Já ještě před tím zkoušela v páté třídě gympl. Ale nedostala jsem se.*
  - *V devítce jsem si dávala 3 přihlášky. Na pedagogickou školu, Předškolní a mimoškolní pedagogiku, Pedagogické lyceum, ale tam jsem se nedostala, ale to mně vůbec nevadí. A ta třetí škola byla Obchodní akademie. Tam jsem se dostala.*
- **A z jakého důvodu sis vybrala předškolní a mimoškolní pedagogiku?**
  - *Mně se líbily ty předměty. Třeba dramatická výchova. To je moje srdeční záležitost, z toho mám i maturitu. Můžu tam prosadit ten svůj temperament. A navíc jsem chtěla pracovat s dětmi.*
- **Takže střední škola Tě bavila?**
  - *Moc. Super lidi, i učitelé. Fakt. I teď na výšce. Jsou tam perfektní lidi. Třeba náš tajemník. To je člověk, který mi vždycky vyjde vstříc.*
- **A jak to bylo s výběrem vysoké?**
  - *Já chtěla na filozofickou fakultu na obor Historie a obor Historie a archivnictví. Ale nedostala jsem se. A třetí obor jsem si vybrala Dramaterapii.*
- **A jak Tě podporují rodiče?**

- *Hodně. Jak finančně, což je náročné, ale mamka. To je taková moje kamarádka, je velká opora, to je můj život.*
- **A jaký vztah máte s Adamem?**
  - *Perfektní. Kolikrát on mně pomáhá a radí, i když je mladší. Je to fajn. Držíme pospolu.*
- **Co si plánuješ do budoucna? Máš před sebou ještě rok bakalářského studia.**
  - *No chtěla bych jít na navazující magisterské. A když mi to půjde, tak bych zkusila i doktorandské studium. Ale takovým snem je mít psychologii a v tom využít dramaterapii a logoterapii. Vím, že cesta k tomu je dlouhá, hodně kurzů. Tak uvidíme.*
- **Ještě Tě napadají nějaké úspěchy?**
  - *On to není úplně úspěch, ale na střední jsem si udělala takový kurz znakové řeči, úplně základy a byla jsem toho tváří.....jako plakáty a já na nich vyfocená.*
- **Jaký prospěch jsi měla na střední?**
  - *Také vyznamenání.*
- **Na základní škole jsi byla oceněna za výborné školní výsledky, ve kterém to bylo ročníku?**
  - *V osmém.*
- **Moc děkuji za Tvůj čas a rozhovor.**
  - *Nemáte zač.*

Rozhovor č. 3

- **tazatel**
  - **Adam**
- **Adame, učila jsem Tě, znám Tě, byla jsem i Tvou třídní učitelkou, jen se zeptám na nějaké drobnosti. Jaké byly Tvé nejoblíbenější předměty?**

➤ *Zeměpis, dějepis a tělocvik.*

- **Máš vypracované tělo. Sportuješ?**

➤ *Pro zábavu jsem dělal freerun a parkour. Teď jen posilovna. Mám za dva měsíce zkoušky, tak teď se učím. Takže posilovnu vynechávám.*

- **Jak Ti jde škola?**

➤ *Učení moc ne, ale praxe mě baví.*

- **Jak si představuješ svou budoucnost?**

➤ *Teď právě ten výuční list. Dál, na maturitu nepůjdu. Chtěl bych si najít práci v oboru a pracovat jako automechanik.*

- **Moc děkuji**

- *Nemáte zač.*

Rozhovor č. 4

- **tazatel**

➤ **matka Vanesy**

- **Dobrý den, chtěla jsem se nejdříve zeptat na rodinnou anamnézu. Kolik je Vám let?**

➤ *31.*

- **Vy pocházíte z jaké rodiny? Romské?**

➤ *Ne, já jsem z bílé.*

- **Opravdu? Já myslela, že ze smíšené.**

➤ *Ne, ale to si myslí hodně lidí.*

- **Vaše rodina byla úplná?**

➤ *Jo, matka ještě žije, ale otec už ne.*

• **Kolik máte sourozenců?**

➤ *Já mám 5 sourozenců.*

• **Jako kolikáté dítě jste se narodila?**

➤ *Jsem druhá nejmladší.*

• **A Váš manžel? Kolik má sourozenců?**

➤ *3.*

• **Jste vyučená?**

➤ *Ne, já jsem hned po základce otěhotněla. Tady s Vanesou. Proto chci, aby nedopadla jak já. Nevyučená, chci, aby se měla dobře. Aby pracovala.*

• **A Váš manžel je vyučený?**

➤ *Ne, taky má jen základku.*

• **A pracoval někdy?**

➤ *Jo, v Kazetě a pak měl nějaké brigády. Ale od dubna má podepsanou smlouvu do technických služeb.*

• **Tak to je dobré! A na jakou pozici?**

➤ *To ještě nevíme, jdeme tam zítra.*

• **Vanesa má 3 sourozence. Jaký mají věk?**

➤ *11, 10 a 2 roky.*

• **Když jste otěhotněla, tak Vám bylo kolik?**

➤ *16 let.*

• **Jak probíhalo těhotenství?**

➤ *Všechno v pořádku.*

- **Vanesa se narodila v termínu?**
- *Ano.*
- **Nějaké dětské nemoci, např. plané neštovice nebo si na něco vzpomenete?**
- *Měla neštovice. Jinak je zdravá. Ona vůbec od malička je zdravá. Nemocná bývá málokdy.*
- **A nějaké úrazy měla? Pamatuji si ve škole naražený malíček na ruce.**
- *Jo, měla ho naštiplý a jednou měla zlomenou ruku. Jinak nic.*
- **Žádné alergie, astma, nic takového?**
- *Ne.*
- **A očkování?**
- *Řádné, vše co má mít povinné.*
- **Měla Vanesa nějakou logopedickou vadu nebo třeba nosila brýle?**
- *Brýle ne, ale neuměla vyslovovat L, R a Ř.*
- **Chodila Vanesa do logopedie?**
- *Ano, chodila ve školce.*
- **A do které školky chodila?**
- *Na Komenského.*
- **Jak se Vanesa učí, to vím a znám, ale zajímá mě, jak dalece jste se jí věnovala v domácí přípravě na vyučování.**
- *No právě věnovala. Hodně. Byla jsem doma, mladší děti byly malé, tak se to dalo. Teď už je to horší. Nemůžu se tak věnovat těm mladším, jak jsem se věnovala Vanese.*
- **Má Vanesa podporu ve vzdělání i ze strany prarodičů?**
- *Má. Hlavně děda, co teď dělá toho asistenta, tak ji pořád říká, ať se vyučí.*

- **A Vaše matka ji také podporuje?**

➤ *Taky.*

- **Jak velký ten byt máte?**

➤ *Dvoupokojový. Ale chtěla bych jít do většího.*

- **Jste vdaná. Kdy jste se vdávala?**

➤ *Před deseti lety.*

- **Moc Vám děkuji za rozhovor**

Rozhovor č. 5

- **tazatel**

➤ **Vanesa**

- **Vaneso, ve škole prospíváš výborně, s vyznamenáním. Čí je to zásluha?**

➤ *Hodně maminky. Ona se mi fakt věnovala. Vždycky jí záleželo na tom, jak se učím. Vedla mě k tomu.*

- **Ve škole navštěvuješ kroužky, ale máš i mimoškolní aktivity?**

➤ *Chodím na Charitu. Vaříme tam, ale chodila jsem i do tanečního kroužku a s Charitou jsme vystupovali.*

- **Jsi v deváté třídě. Jaké obory a školy sis nakonec vybrala?**

➤ *První škola je policejní, obor Bezpečnostně právní činnost a druhá je pedagogická Předškolní a mimoškolní pedagogika.*

- **Připravuješ se na přijímačky?**

➤ *Ano, s paní učitelkou Kopalovou a za chvíli jdu na bazén. Trénovat na fyzické testy na policejní školu.*

- **Já Ti hodně fandím, ale co kdyby to na policejní škole nedopadlo?**

➤ *I to se může stát, ale já se budu co nejvíc snažit, abych se tam dostala. A v záloze mám ještě školu pedagogickou.*

- **Přeji Ti moc štěstí, ať se Ti vše povede a děkuji za rozhovor.**

➤ *Já děkuji a nemáte zař.*

ANOTACE

Jméno a příjmení:	Ivana Javorská
Katedra:	Ústav speciálněpedagogických studií
Vedoucí práce:	Mgr. Miluše Hutýrová, Ph.D.
Rok obhajoby:	2016

Název práce:	Romský žák v českých školách
Název v angličtině:	A Romany Pupil in the Czech School system
Anotace práce:	<p>Tato bakalářská práce se zabývá problematikou vzdělávání romských žáků na základních školách. Především v jakých typech základních škol se Romové vzdělávají, využitím přípravných tříd, využitím a důležitostí školního poradenského pracoviště při vzdělávání těchto žáků. Také se zabývá vlivem rodinného prostředí působící při samotném procesu edukace romských žáků. V případě správného vzoru mohou žáci zažívat úspěch, který je předmětem výzkumu v empirické části této práce.</p>
Klíčová slova:	Rodina, rodinné prostředí, Rom, romský žák, škola, výchova, vzdělávání, základní škola.

Anotace v angličtině:	<p>The bachelor's thesis deals with the individual issues related to the education of Romany pupils at the elementary school. Primarily, what kind of elementary schools Romany pupils are educated in, how preparation classes are used, what the importance of the school consulting workplace during education of these pupils is. The thesis also deals with the influence of a family in the educational process of these pupils. In case of a good example the pupils can experience success, which is the subject of the practical part of the thesis.</p>
Klíčová slova v angličtině:	<p>Family, family environment, Romany, Romany pupil, school, education, elementary school.</p>
Přílohy vázané v práci:	<p>Příloha č. 1 – Transkripce rozhovoru</p>
Rozsah práce:	<p>52 stran</p>
Jazyk práce:	<p>Český</p>